

חוברת עבודה לתלמיד

ספר בראשית

יונתן לוי 050-9391244

yonaam1@gmail.com

תוכן עניינים

3	הקדמת פרשני התורה לספר בראשית.....
6	בריאת העולם.....
7	בריאת האדם.....
9	קין והבל – קנאת אחים.....
12	המבול.....
16	מגדל בבל.....
20	אברהם אבי האומה – חלק א: אברהם נגד רוח הזמן, הציווי ללכת.....
22	אברהם אבי האומה – חלק ב: נסיונות אברהם אבינו, אברהם ולוט.....
26	אברהם אבי האומה – חלק ג: חיי אברהם אבינו.....
28	אברהם אבי האומה – חלק ד: שרה, יצחק, הגר וישמעאל.....
33	אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק א: הכנסת אורחים והתפילה על אנשי סדום.....
37	אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ב: הפיכת סדום.....
40	אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ג: עקידת יצחק.....
46	אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ג: עקידת יצחק.....
52	אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה.....
57	יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק א: חיפוש אשה ליצחק.....
63	יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשו.....
69	יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה.....

הקדמת פרשני התורה לספר בראשית

רש"י:

בראשית אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל (כי עיקר התורה אינה אלא למצותיה, והגם שנמצאו בס' בראשית ג"כ קצת מצות כמו מילה וגיד הנשה, היה יכול לכותבן בהדי שאר המצות), ומה טעם פתח בבראשית?

משום: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ו.), שאם יאמרו אומות העולם לישראל: ליסטים אתם, שבבשתם ארצות שבעה גוים! הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה (נשמע מהודעת הבריאה) ונתנה לאשר ישר בעיניו, (כנשמע מספורי אדם הראשון ומבול והפלגה וסדום ומלחמת אברהם עם המלאכים ומפלת מצרים. וירושת הארץ היא משכר המצות וחשובה כמצוות) ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

1. מדוע לפי רש"י היה ראוי להתחיל את התורה מהמילים: "החודש הזה לכם ראש חדשים?"

2. האם ישנן מצוות בספר בראשית? אם כן, אלו מצוות?

3. שאלת אתגר: מה המיוחד במצוות "החודש הזה לכם"?

4. מדוע, להסברו של רש"י, למרות שבספר בראשית יש מעט מצוות, התורה פתחה דוקא בו?

רמב"ן:

יוש לשאול בה: צורך גדול הוא להתחיל התורה ב"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים", כי הוא שורש האמונה; ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל!

5. שאלת אתגר: מהי הקושיא שמקשה הרמב"ן על דברי רבי יצחק שציטט רש"י?

והתשובה, מפני שמעשה בראשית – סוד עמוק, אינו מובן מן המקראות, ולא יודע על בריו אלא מפי הקבלה עד משה רבינו מפי הגבורה, ויודעיו חייבין להסתיר אותו. לכך אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צורך ב"בְּרֵאשִׁית בְּרָא", והסיפור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה ביום שני ושאר הימים, והאריכות ביצירת אדם וחוה, וחטאם ועונשם, וסיפור גן עדן וגירוש אדם ממנו, כי כל זה לא יובן בינה שלימה מן הכתובים. וכל שכן ספור דור המבול והפלגה, שאין הצורך בהם גדול. ויספיק לאנשי התורה בלעדי הכתובים האלה, ויאמינו בכלל בנזכר להם בעשרת הדברות (שמות כ י): "כִּי נִשְׁמַע יָמִים עֲשֵׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", ותישאר הידיעה ליחידים שבהם הלכה למשה מסיני, עם התורה שבעל פה.

6. מדוע להסבר הרמב"ן אין הכרח שהתורה תתחיל מכל התיאורים שבתחילת ספר בראשית?

ונתן רבי יצחק טעם לזה, כי התחילה התורה ב"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" וסיפור כל עניין היצירה עד בריאת אדם, ושהמשילו במעשה ידיו וכל שת תחת רגליו, וגן עדן – שהוא מבחר המקומות הנבראים בעולם הזה – נעשה מכון לשבתו, עד שגירש אותו חטאו משם. ואנשי דור המבול, בחטאם גורשו מן העולם כולו, והצדיק בהם לבדו נמלט, הוא ובניו. וזרעם, חטאם גרם

הקדמות פרשני התורה לספר בראשית

להם להפיצם במקומות ולזרותם בארצות, ותפשו להם המקומות למשפחותם בגוייהם כפי שנזדמן להם. אם כן ראוי הוא, כאשר יוסיף הגוי לחטוא, שיאבד ממקומו ויבוא גוי אחר לרשת את ארצו, כי כן הוא משפט האלהים בארץ מעולם.

וכל שכן עם המסופר בכתוב כי כנען מקולל ונמכר לעבד עולם, ואינו ראוי שיירש מבחר מקומות היישוב, אבל יירשנה עבדי ה' זרע אוהבו, כעניין שכתוב (תהלים קה מד): "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גֹּיִם וַעֲמַל לְאֲמִים יִרְשׁוּ. **בְּעֵבֶר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ**". כלומר, שגירש משם מורדיו, והשכין בו עובדיו, שיידעו כי בעבודתו ינחלוה, ואם יחטאו לו – תקיא אותם הארץ כאשר קאה את הגוי אשר לפנייהם.

7. לפי דברי הרמב"ן, מה מטרת תיאור פסוקי התורה את בריאת העולם והתנהגות בני האדם בתחילת ימי האנושות?

---

8. לפי דברי הרמב"ן, ישיבת הארץ (=לגור בארץ) ראויה למי שעושה את הישר בעיני ה'. ציין לפחות 2 דוגמאות שהוא מוכיח מהן את העקרון הזה!

הקדמת הנצי"ב לספר בראשית:

זה הספר הנקרא ספר בראשית. נקרא בפי הנביאים ספר הישר כדאיתא במדרש עבודת כוכבים (כה/א) על שני מקראות בס' יהושע (י יג): "הלא היא כתובה על ספר הישר". ובס' שמאל ב' (א יח): "ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר". ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים.

ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים. ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי.

והענין... דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו (הכוונה דור עיקש ופתלתל היא): שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמים. ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובאו על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. ועל זה היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לש"ש דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ.

וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכווערים. מ"מ היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח א"א להתפלל על סדום. אע"ג שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם כמבואר במאמרו למלך סדום. מ"מ חפץ בקיומם. וברבה פ' וירא (פמ"ט) איתא ע"ז שאמר הקב"ה לא"א אהבת צדק ותשנא רשע. אהבת להצדיק את בריותי ותשנא להרשיען ע"כ וכו'. והיינו ממש כאב המון גוים שאע"ג שאין הבן הולך במישרים מ"מ שוחר שלומו וטובו. וכן הוצק חן וד"א נפלא על דבר אברם את לוט כמו שנתבאר פ' לך. וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפייס ממשנאיו ובמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו נתפייס באופן היותר ממה שבקשו ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעקרו לולי ה'. מ"מ דבר עמו דברים רכים עד שאמרו ע"ז בב"ר (פע"ד): "קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בנים" ע"ש. ונתפייס עמו מהר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בדרך ארץ. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה הספר שהוא ספר הבריאה. ומש"ה נקרא כמ"כ ספר הישר על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם... לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם. וע"ז צעק תמות נפשי מות ישרים. **היינו מקיימי הבריאה.** ובדברנו נתיישב יפה על מה נקרא זה הספר ספר הישר שהוא ספר הבריאה.

9. העתק את שני הפסוקים שמכנים את ספר בראשית: "ספר הישר"!

---

10. מי נקרא עוד נקרא: "ישר" ומי כינה אותו בשם זה?

הקדמות פרשני התורה לספר בראשית

11. מה הכוונה "ישרים" לפי דברי הנצי"ב, ומדוע האבות נקראו: "ישרים"?

---

12. **שאלת אתגר** : הסבר את הביטוי: "קפדותן של אבות ולא ענותנותן של בנים!"

---

13. מדוע לדברי הנצי"ב סיפורי האבות קשורים לסיפור בריאת העולם?

מקווה שנהנת! כי אני נהנתי...

אל תשכח לשמור את הדף מלא בניילונים המיוחדת לשיעור תורה...

בריאת העולם

משנה חגיגה ב, א:

אין דורשין בעריות בשלשה. ולא במעשה בראשית בשנים. ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. כל המסתכל בארבעה דברים, ראוי לו כאלו לא בא לעולם, מה למעלה, מה למטה, מה לפניו, ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם.

1. האם לדברי המשנה ראוי לעסוק בלימוד בריאת העולם? _____

בראשית רבה פרשה ג:

א: ויאמר אלהים יהי אור, רבי יצחק פתח (תהלים קיט, קל): פתח דבריו יאיר מבין וגו', רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר האורה נבראת תחלה, משל למלך שבקש לבנות פלטין, והיה אותו מקום אפל, מה עשה, הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע תימליוסים, כך האורה נבראת תחלה. ורבי נחמיה אמר העולם נברא תחלה, משל למלך שבנה פלטין ועטרה בנרות ופנסין. עד כאן דרש רבי יודן...

2. מהו סדר הבריאה לפי הדעות השונות?

ב: רבי ברכיה בשם רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים לג, ו): בדבר ה' שמים נעשו וגו', רבי יהודה בר סימון אמר, לא בעמל לא ביגיעה ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, אלא בדבר ה', וכבר שמים נעשו, אף הכא והיה אור אין פתיב כאן אלא ויהי אור, כבר היה.

3. מדוע לדעתך, חשוב למדרש לציין שה' לא ברא את העולם בעמל ויגיעה?

משנה מסכת אבות פרק ה

(א) בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

כלי יקר על שמות פרק כ פסוק א

היו דברות אלו עשרה, להורות כי עליהם העולם עומד שנברא בעשרה מאמרות... כדי להפרע מן הרשעים כו' כי אומרים לרשע רע, היה לך ליתן לב שלא בחנם נברא העולם בעשרה מאמרות, אלא לפי שקיומו תלוי בי' הדברות הכוללים כל התורה כמו שפירש"י סוף פרשת משפטים (נד יב) ואם כן בעברך עליהם אתה מאבד עולם מלא ובסבה זו ראוי להפרע מהם כו':

4. לדברי הכלי יקר, מדוע נברא העולם בעשרה מאמרות? מה זה בא ללמד אותנו?

5. עיין בפרק הראשון של ספר בראשית וכתוב: מה נברא בכל יום!

יום ראשון – _____

יום שני – _____

יום שלישי – _____

יום רביעי – _____

יום חמישי – _____

יום שישי – _____

שבת – _____

בריאת האדם

6. עיין בדברי הרמב"ן בראשית א, לא: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי", מדוע לדבריו, דוקא ביום השישי נאמר: "טוב מאד"?

תפקיד האדם בעולם ואחריותו

קהלת רבה פרשה ז פסקה יט:

"ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו" בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך...

7. לפי דברי המדרש מה תפקידו של האדם בעולם?

8. עיינו בפסוקי התורה פרק א פסוקים כח-לא, מה תפקיד האדם לפי הפסוקים הללו?

מדוע האדם אחרון?

סנהדרין לח/א:

תנו רבנן, אדם נברא בערב שבת, ומפני מה? שלא יהו מיניו אומרים, שתף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. דבר אחר, שאם תזוז דעתו עליו [=יתגאה], אומרים לו, ותוש קדמך במעשה בראשית. דבר אחר, כדי שייבנס למצוה [מיד]. דבר אחר, כדי שייבנס לסעודה מיד. משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושכללן, והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחים, שנאמר, (משלי ט) "חַכְמוֹת בָּנְתָהּ וְגו', טְבָחָהּ טְבָחָהּ וְגו', שְׁלַחָהּ נְעִרְתִּיהָ תִקְרָא" וְגו'...

9. מדוע האדם נברא בסוף מעשה הבריאה? 3 תשובות

משמעות היות האדם נברא ב"צלם אלוקים"

כתוב לפי כל אחת מהדעות מה משמעות היות האדם נברא "בצלם אלוקים"
רש"י: כדמותנו. להבין ולהשכיל.

ספורנו: כדמותנו. בענין המעשיות שידמה בהם קצת לפמליא של מעלה בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה. אמנם פעולתם היא בלתי בחיירית ובזה לא ידמה להם האדם. ובקצת ידמה האדם לאל ית' הפועל בבחירה. אמנם בחירת האל ית' היא לעולם לטוב ולא כן הבחירה האנושית. ועם זה הנה האלהית על אופן נכבד מאד יותר מן הבחירה האנושית. ולכן אמר כדמותנו כמו דמותנו לא כדמותנו האמיתית:

כלי יקר: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. הרמב"ן כתב בשם רבי דוד קמחי שהקדוש ברוך הוא אמר לארץ נעשה אני ואתה, כי הארץ נתנה יבול חומרה כמו שנתנה לשאר בעלי חיים, והקדוש ברוך הוא נתן בו החלק הרוחני. ובצלמנו כדמותנו היינו שידמה לשניהם בגופו לארץ ובנשמתו לעליונים.

בריאת העולם והאדם

דעת הכלי יקר עצמו: ... מצינו שהקב"ה מתראה לנביאיו בדמיון דמות אדם כי בהר סיני נראה כזקן יושב בישיבה ועל הים נראה כגבור וכתיב (יחזקאל א, ב) "ועל הכסא דמות כמראה אדם". כי בכל אלה הדמיונות רגיל הוא ית' להתראות ועליו יכול להיות שאמר בצלמנו כדמותנו אע"פ שבאמת אין לו ית' דמות וכבוד אלהים הסתר דבר.

כל הכבוד שהחזקת מעמד עד כאן. אני גאה בך!! אל תשכח לשמור את הדף בקלסר...

קין והבל – קנאת אחים

תלמיד יקר ואהוב, קרא את הפסוקים בפרק ד, פסוקים א-יח, וענה על השאלות הבאות:
1. השלם את הטבלה הבאה:

הבל	קין	
		הבכור?
		מדוע נקרא כך?
		במה הוא עסק?
		האם יזם את הבאת המנחה לה'?
		איזו מנחה הוא הביא?
		האם הקב"ה קיבל את מנחתו?

2. הבאת הקורבנות:

עיין בדברי הרמב"ן הבאים:

"ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' והבל הביא גם הוא. הבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבנות והמנחות וכן נח ורבותינו אמרו (ע"ז ח) שגם אדם הראשון הקריב שור פר וזה יחסום פי המבהילים בטעם הקרבנות".
האם רצונם להביא קרבנות היה חיובי או שלילי?

3. בחירת העיסוק:

א. מהו לדעתך עיסוק ערכי יותר – גידול צאן או עבודת אדמה?

ב. עיין בדברי הכלי יקר הבאים:

"ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'".

לא פורש במקרא מהו מקץ ימים ואימתי התחילו אותן הימים אשר עליהם בא הקץ. ונראה לומר על צד הרמז כי קין והבל היו חלוקים בשלימות האדם מה הוא. אם העולם הזה והצלחותיו סוף שלימות האדם ואין שלימות אחריו, או אם יש עוד עולם אחר נצחי וכפי הנראה שקין היה אוהב אדמה סבר שאין חשבון בשאול והעולם הזה אינו משאיר אחריו מאומה על כן בחר לו לחלקו כל חמדות העולם הזה והצלחותיו בחשבו כי יתרון ארץ בכל היא. והבל סבר כי יש עוד עולם אחר נצחי אשר בו ישיג האדם התכלית האחרון על כן בחר לו להיות רועה צאן הגורם ההתבודדות כדרך שעשו הרבה נביאים כמשה ודוד וזולתם וכדי להקריב מהם קרבן לה'...

הורו בזה מה שהיה בלבם בחלוקת שכר העה"ז והעולם הבא כי כל חמדות העה"ז אין האדם יכול לטלטלן וליקח מהם מאומה להוליכם לעבר עולם הירידה אלא הם כקרקע העומדת במקומה דומה למי שהולך ליריד וקונה שם במעותיו קרקעות ובתים שאינו יכול להוליכם עמו לביתו. ואין לו מהם כי אם מה שהוא אוכל מפריה בעודו בארץ נכריה ובלכתו לביתו ישוב ריקם ומאומה לא ישא בעמלו אשר בנה ואשר נטע ויעזוב לאחרים חיל וחומה אשר יסד. כך העושה העה"ז עיקר אין לו ממנו כי אם מלא כף נחת המושג ממלא חפנים עמל ורעות רוח ואינו משתמש בהם כי אם משך זמן גרותו בעה"ז זה שבתו בבית מעט כגר וכאורח נטה ללון ומאומה לא יוליך עמו אל העולם הנצחי כי שם ביתו וזהו דעת קין וחביריו אוהבי קניני הזמן. והבל הוא המהביל כל קניני הזמן כי מוסר הבלים המה, בחר לו במטלטלין וזהו קיום מצות הש"י שהאדם יכול לטלטל עמו מן המקום אשר הוא עומד בו כאורח וכגר אל המקום אשר הוא שם תושב ואזרח כי בית יעשה לו שם.

1. איך התייחס כל אחד מהאחים לענייני העולם הזה?

2. כיצד באה לידי ביטוי תפיסת כל אחד מהם על העולם הזה לענין בחירת העיסוק?

3. מדוע לפי הכלי יקר "הבל" נקרא בשם זה?

4. כיצד לדעתך ניתן להסביר לפי זה, את זה שהבל הביא מהמובחר ואילו קין מהפשוט?

5. כיצד ניתן להסביר לפי זה, פשר שמו של קין?

4. קבלת המנחה:

א. כיצד ידעו קין והבל האם ה' קיבל את מנחתם? היעזר ברש"י פסוק ד

ב. **דעת זקנים:** "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. מכאן תשובה, למינים שכופרים בעולם הבא. דבמה שעה אליו, והרי נהרג מיד, אלא על כרחך צריך לומר, שקבל קרבנו, וזכהו לעוה"ב".
מה הקושיא של דעת זקנים, וכיצד הוא מתרץ אותה?

ג. כיצד הגיב קין לכך שלא התקבל קרבנו?

ד. עיין בדברי הספורנו:

ואל קין ואל מנחתו לא שעה. לא שעה אל קין המקריב שהיה בלתי רצוי וגם כן אל מנחתו שהיתה בלתי ראויה לרצון: ויחר. בקנאתו לאחיו שהיה לרצון: ויפלו פניו. בבשת פנים כי האל הובישו מסברו ולא קבלו.
מדוע ה' לא שעה אל מנחת קין? היעזר גם בפירוש הספורנו לפסוק ג

5. תשובת ה' לקין: "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו". הסבר אותה לפי דברי הרמב"ן הבאים:

"אם תיטיב" – יהיה לך יתר שאת על אחיך כי אתה הבכור... "ואם לא תיטיב" – לא עמו בלבד תבואך רעה כי "לפתח" ביתך "חטאתך רובץ" להכשילך בכל דרכיך, "ואליך תשוקתו" שהוא ישתוקק להיות דבק בך כל הימים, אבל "אתה תמשול בו" – אם תחפוץ כי תיטיב דרכיך ותסירנו מעליך. הורהו על התשובה שהיא נתונה בידו לשוב בכל עת שירצה ויסלח לו.

6. אופן הריגת קין את הבל:

עיין בדברי האור החיים הקדוש הבאים:

הכוונה היא להיות כי קין נתקנא בהבל בחושבו כי הוא סיבה להשפלתו כי באמצעותו הוכר אופלו, וחשב כי כשלא יהיה הבל במציאות יתרצה ה' בקין כי אין עוד אחר לבחור בו, וחשב להורגו.

קין והבל – קנאת אחים

וחש שתעל צחנתו ובאשו בפגעו בו כי נצטווה על הרציחה, ונתיעץ עצות להורגו מבלי שלוח יד בו. והנה זה האיש איש אדמה היה יודע מוצאיה ומובאיה ובקי בחזריה... ומעתה **מצא היועץ רעה להרגו בערמה מבלי שלוח ידו בו**. והוא אומר ויהי בהיותם בשדה מתהלכים באדמה מצא מקום למועצותיו, ובאמצעות מה שקדם שהטעהו בבחינת האחוה האמין בו הבל ובוזה קם עליו ובקימה זו שקם פירוש עמד עליו בזה הרגו, והנה העמידה אינה הורגת אלא **שנתחכם לעמוד עליו במקום שיהיה נבלע באדמה וזו היא מיתתו והאדמה היא ההורגת**... וה' בוחן לבות שאלו אי הבל אחיך לראות היודה על פשעו, והשיב: "לא ידעתי", ואם תאמר היה לך לתת לב עליו! לזה אמר: "השומר אחי" וגו', וכי שומר עשיתיני עליו, **ולא הודה על מעשהו הרע, שחשב כי ה' לא יעניש על הסיבה או לא ישגיח בה**. והשיבו ה' מה עשית הודיעו כי מעשיו הרעים הם סיבה לאדמה לבלוע הבל והוא אומר קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה, פירוש כי הבל חושב בדעתו כי אדמה הרגתו וקבל לפני ה' ממנה, ולזה קלל ה' אותו כי הוא הסיבה ובהצטרפות קללתו קלל גם להאדמה אשר פצתה פיה לקחת הבל מידו שלא תפצה עוד פיה.

א. לפי הסבר אור החיים הקדוש, כיצד קין גרם להבל למות?

ב. מדוע האדמה נענשה על הריגת הבל?

ג. "ויאמר קין אל הבל אחיו... ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו" מדוע מודגש שקין פונה אל הבל "אחיו"?

ד. מה היתה כוונת ה' כששאל את קין: "אי הבל אחיך"?

ה. מה היה עונשו של קין על מות הריגת הבל אחיו?

ו. עיין בדברי הספורנו הבאים:

והיה כל מוצאי יהרגני. ויהיה העונש גדול מאד ממה שגזרת.

מדוע ה' ריחם על קין ונתן לו אות שלא יהרוג אותו כל מוצאו?

תודה שזה היה מענין, והכי חשוב לזכור לא לקנא באף אחד (;) ...

המבול

המבול

הגורמים למבול

עיין בראשית פרק ו פסוקים א-ח. והסבר מהם חטאי בני האדם המתוארים בפסוקים:

1. פסוקים א-ב:

רבי יוסף בכור שור: בני האלהים. בני השרים. בנות האדם. שאינם שרים. מכל אשר בחרו. בכח וביד חזקה היו גוזלים להם בנותיהם ונשיהם ומשחיתים סדר העולם לגמרי.

פסוק ה:

2. **ספורנו:** כי רבה רעת האדם. לשעבר. וכל יצר מחשבות לבו. לעתיד שלא היו שומעים למוכיח ואין לקוות שישובו.

3. פסוק יא: (היעזר ברש"י)

4. פסוק יב: (רש"י)

בפסוק ו נכתב: "וַיִּנְחָם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לְבָבוֹ".

5. עיין בפירוש רבי יוסף בכור שור:

כי נחמתי כי עשיתים. וכן "נחמתי כי המלכתי את שאול" וגו' וכן וינחם ה' על הרעה. ומקשים על כל אלו: "לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם!"
מה הקושי המתעורר בפסוק זה?

ויש לך להבין כי בג' דרכים הנחמה באה:

כי פעמים אדם נודר לחבירו לעשות לו טובה או רעה ומתחרט בעצמו ואינו עומד בדיבורו ואע"פ שיש לאל ידו לעשות אבל אינו רוצה וזה כזב שכזוב לו, ופעמים סבור שיכול לעשות לו ואין לאל ידו לעשות ומתנחם בעל כרחו מחמת האונס ועל אילו שתים הוא אומר לא איש אל ויכזב...
אבל יש נחמה (=סוג צער) שלישית שאינה באה מחמת שנודר אלא מחמת אותן שנודרין לו...

6. מהם שלושת סוגי הנחמה (=חרטה) שמציין רבי יוסף בכור שור?

א.

ב.

ג.

7. איזו סוג חרטה שייכת ביחס לקב"ה?

כשברא הקדוש ברוך הוא אדם – לכבודו בראו ולשמשו... וכיון שקלקלו הרינו עושה עצמי כאילו נחמתי ואמחם, ומכל מקום החזרה מהם באה! וכך שאול כשהמליכו מדעת כך שלא יעבור על רצונו של מקום והוא פשע ולפיכך גרמו לו עוונותיו שאעשה עצמי כמנחם, ואע"פ שידע מתחלה שיקלקלו כי הכל גלוי לפניו בראם כדי שיוסרו בהם אחרים ולא יקלקלו מעשיהם.

8. כיצד רבי יוסף בכור שור מציע לפתור את הקושי שבפסוק?

9. מה נגזר על החוטאים? (פסוק יג)

10. כיצד עונש זה הוא בהתאמה לחטאי בני האדם?

היעזר בפירוש **רבי יוסף בכור שור** הבא:

והנני משחיתם את הארץ. הם השחיתו את דרכם ואני אשחית אותם: **את הארץ.** שאשחית עמהם בהמות וחיות ועופות והאילנות והעשבים וכל אשר בארץ לפי שהיא מלאה חמס והכל נברא בשבילם. וראה גם ברש"י על פסוק ז.

11. **עיין בדברי הרב קוק הבאים (עין איה שבת א, עה):**

"אדון כל המעשים הוא אב הרחמים, והוא חס מלאבד כל יציר פחות וכל כח מהמציאות, ע"כ רק במקום שאין דרך אחר נמצא, שם יוצאת המדה של השחת שרוף וכלה, אבל הדרך התמידי הוא לתקן בסבלנות באורך הזמן וברחמים רבים את המגרעות..."

מדוע היה צורך בעונש כל כך קשה של חורבן העולם?

12. מה אנו יכולים ללמוד מדברי הרב קוק לגבי אופן תיקון בעיות שאנו מתמודדים איתן בחיינו?

נח

13. עיין בפסוקים ה-ח: כיצד התורה מתייחסת לנח? העתק כיצד התורה מתארת אותו!

14. מדוע נח נקרא בשם זה? מה התקווה הגנוזה בשמו?

15. עיין דברי רש"י לפסוק ט ד"ה: "בדרתיו", מהם שני ההסברים לפסוק: "אִישׁ צָדִיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתָּיו"?

16. בהתייחס לכך שהפעולה הראשונה שמתוארת בתורה שנח עשה היא בניית התיבה. ועיין בפירוש רש"י על פסוק יד, ד"ה: "עשה לך תבת", האם לדעתך הכינוי שיש המכנים את נח: "צדיק בפרווה" היא נכונה?

17. **עיין בפירוש רבינו בחיי על התורה – על פסוק יד:**

וכאן הבן שואל כיון שהיה נח צדיק תמים כמו שהעיד עליו הכתוב והוא המוצא חן בעיני השי"י, למה לא היה מתפלל על בני דורו ויחזירם למוטב, כמו שמצינו באברהם אבינו כי מיד שהודיעו הקב"ה פורענות של סדום שהיו רשעים גמורים התפלל עליהם כמה

¹ **עשה לך תבת.** הרבה ריוח והצלה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו.

המבול

פעמים לבלתי השחיתם, הוא שאמר (בראשית יח) הנה נא הואלתי לדבר אל אדני, ואמר עוד אל נא יחר לאדני. כן היה מנהג הראשונים והנביאים שהיו נגשים אל ה' להתפלל לפניו על בני דורם, וכן ראוי לכל פרנס הדור להתפלל על הדור. ותשובת הדבר כי מה שחדל נח הצדיק להתפלל בעדם לא במרד ולא במעל, אך מתוך שהיה יודע שקיום העולם בעשרה, וכענין שדרשו רז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם, ואילו היה בבני הדור עשרה אנשים צדיקים לא היה מביא עליהם המבול כי היה העולם מתקיים בשבילם, אבל באי התיבה לא היו כי אם ח', נח ואשתו ושלושת בניו ושלושת נשי בניו, ולפי שלא נשלמו לעשרה לא היו ראויים שינצל הדור בשבילם, ודי שיציל נח שהיה עשירי את נפשו ונפשות ביתו. וזהו שתמצא בתפלתו של אברהם כיון שהזכיר י' ואמר לא אשחית בעבור העשרה, מיד אמר וילך ה', לפי שגלוי וידוע לפניו שלא היה שם עשרה, ואברהם לא היה רשאי להתחנן בתפלתו לבקש מלפניו על בני הדור בפחות מעשרה, ולפיכך נאבדו מן העולם. והוא הענין בעצמו בנח שלא היה רשאי להתפלל עליהם כיון שלא היו שם עשרה.

מדוע לדברי רבינו בחיי נח לא ביקש על אנשי דורו, ולא למד מאברהם שביקש על אנשי סדום?

התיבה

18. **רבינו בחיי**: נתן להם זמן ארוך שיחזרו בתשובה, והם ק"כ שנים, ויתברך שמו של הרחמן שלא ענש אא"כ הזהיר. כמה זמן נמשכה בניית התיבה? מדוע הקב"ה לא הרגם מיד כשחטאו?

19. **מהן מידות התיבה?** (פסוק טו)

20. מהיכן יש אור בתיבה, וכמה קומות יש בה, ומדוע?

21. כמה זמן נמשך המבול?

מ (ז, יא): בַּשָּׁנָה שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי נֹחַ בָּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיִנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:
עד (ח, יג-יד): וַיְהִי בְּאַחַת וָשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשִׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת מִכְסֵה הַתְּבֵה וַיֵּרָא וַהֲנֵה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה: {יד} וּבְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ:

השינוי שבעקבות המבול

22. משפחתו של נח היתה בתיבה, כל זמן המבול ונדרשה לעבור שינוי שיבטיח שהעולם שיבנו יהיה שונה מהעולם שהיה. עיין בדברי המדרש:

ילקוט שמעוני תהלים - פרק לו - המשך רמז תשכח:

אלולי שקנא אברהם אבינו, לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קנא? כשאמר למלכי צדק, כיצד יצאתם מן התבה? אמר לו, בצדקה שהיינו עושים שם. אמר לו, וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתבה? וכי עניינים היו שם, והלוא לא היו שם אלא נח ובניו, ועם מי הייתם עושים צדקה? אמר לו, עם בהמות חיות ועופות. לא היינו יושנים, אלא היינו נותנים לפני זה ולפני זה לאכל ולשתות. ואותה שעה אמר אברהם, ומה אלו, אלולי צדקה שעשנו עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאים מן התבה, וכיון שעשנו צדקה יצאו; ואני אם אעשה צדקה עם בני - אדם, שהם בצלמו של אלהינו, על אחת כמה וכמה! אותה שעה וישטע אש"ל" (בראשית כא, לג) - ראשי תבות, א'כילה ש'תיה, ל'ויה.

במה התעסקו נח ובניו במשך היותם בתיבה, וכיצד זה מתקן את סיבת החטא שגרם למבול? היעזר ברש"י (ו, יב, ד"ה: "כי מלאה הארץ חמס"): "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח)."

המבול

23. מהי הפעולה הראשונה שנח עושה בצאתו מהתיבה? (ח, ט, ז)

24. מהי תגובת הקב"ה לכך? (ח, כא – ט, ז)

א. ח, כא-כב: _____

ב. ט, א: _____

ג. ט, ב: _____

ד. ט, ג: _____

ה. ט, ה-ו: _____

25. עיין בדברי החזקוני הבאים (על בראשית פרק ט פסוק ג):

כירק עשב - שיש שהוא ראוי לאכול ויש שאינו ראוי לאכול כך בהמות חיות עופות ודגים יש מהן ראויין ויש מהן שאינן ראויין.

נתתי לכם את כל – מאחר שניצלו בתיבה שעשיתם ועל ידכם באה להם הצלה הרי הם בידכם לעשות להם כטוב בעיניכם.

לפי דברי החזקוני, מדוע הותר לנח ובניו לאכול בשר?

ברית הקשת

26. מהי ברית, ואיך כורתים ברית?

27. לשם מה נועדה הקשת?

28. במה שונה ברית הקשת משאר הבריתות? שים לב מי מתחייב למי...

29. מדוע דוקא הקשת נבחרה כ"אות" הברית?

30. מהי הברכה שמברכים כשרואים קשת?

איזה מבול של שאלות... כל הכבוד שסייגת. גאה בך!!!

מגדל בבל

עיין בספר בראשית פרק יא, פסוקים א-ט. וענה על השאלות הבאות:

(א) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחַדִּים: (ב) וַיְהִי בְנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקֶעֶה בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר וַיִּשְׁבוּ שָׁם: (ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֵבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבָנָה לְאֶבֶן וְהַחֲמֶר הִנֵּה לָהֶם לְחֶמֶר: (ד) וַיֹּאמְרוּ הֵבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמְגִדֵּל וְרֵאשׁוּ בְשָׂמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:

1. האם לדעתך אחדות היא דבר חיובי או שלילי?

2. עיין בדברי התלמוד (סנהדרין עט/ב) הבאים:

שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם. לצדיקים רע להן ורע לעולם.
יין ושינה: לרשעים – הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים – רע להן ורע לעולם.
פיזור: לרשעים – הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים – רע להן ורע לעולם.
כנוס: לרשעים – רע להן ורע לעולם, ולצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם.
שקט: לרשעים – רע להן ורע לעולם, לצדיקים – הנאה להן והנאה לעולם.
האם לפי דברי הגמרא **בהכרח** כל אחדות היא חיובית?

שיטת הרשב"ם – אין חטא!

3. עיין בדברי הרשב"ם הבאים:

הבה נבנה לנו עיר וגו'. לפי הפשט מה חטאו דור הפלגה, אם מפני שאמרו וראשו בשמים הא כתב ערים גדולות ובצורות בשמיים, אלא לפי שצום הקי' פרו ורבו **ומלאו את הארץ** והם בחרו להם מקום לשבת שם ואמרו פן נפוץ לפיכך הפיצם משם בגזרתו.

מדוע הקב"ה פיזר את אנשי דור הפלגה? האם הם עשו חטא?

שיטת הכלי יקר – מלחמה פנימית

4. עיין בדברי הכלי יקר הבאים:

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. נראין הדברים שכל מעשה הפלגה הוא על דרך שאמרו חז"ל "כנוס לרשעים רע להם ורע לעולם פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם" ובצדיקים הכל בהפך זה, לפי שהרשעים על ידי כנוסם יחשבו ביניהם עצות רעות על אחרים, **נוסף על זה** ימשכו ביניהם דברי ריבות ומחלוקות ושנאות, וזאת תורת הקנאות המצויות בין הכתות אשר כל מעשיהם לא לש"ש כי אם כדי לעשות להם שם בארץ, ועיקר הסיבה לזה שיש לכל אחד מהם תכלית חיצוני חלק לבם זה מזה, כי זה יתאוה לעושר וכבוד, וזה לרוב מאכל... וזה יאמר נעשה לנו שם ורוצה להיות גבוה מעל גבוה, ומתוך כך המריבה ממשמשת ובאה הן מן הצד שאין להם תכלית אחד, **כי הדרכים רעים הם רבים, והדרך הטוב אינו כי אם אחד**, הן מצד שכל אחד יש לו חפץ ורצון להיות במעלה ויתר שאת על זולתו, ומדה זו הלא היא ברבת בני עמינו, על כן פיזור כיתות אלו טוב מהקבוץ כמ"ש (תהלים צב.י) יתפרדו כל פועלי און אין טוב כי אם ליתן ריוח בין הדבקים וכמ"ש (תהילים נה.י): **"פִּלַע ה' פִּלַּג לְשׁוֹנִים כִּי רָאִיתִי חֶמְס וְרִיב בְּעִיר"**.

א. מהן שתי הסיבות שבגללן לדברי הכלי יקר כינוס הרשעים הוא שלילי?

מגדל בבל

אבל הצדיקים כנוסס טוב כי התכלית מאחדם, כי אין להם כי אם תכלית אחד והיו לאחדים על ידו כמ"ש (תהילים קיט, קסה): "שלוש רב לאוהבי תורתך". אבל לא לאוהבים התכלית החיצונה בעצם וראשונה.

ב. מדוע כינוס הצדיקים הוא חיובי?

וזה טעם הפלגה, כי מתחלה היו כולם שפה אחת ודברים אחדים והיה שלום ביניהם, וחששו המה פן ע"י שיתרבו בארץ יתפזרו, כי לא תשא אותם הארץ לשבת יחדיו במקום אחד, ויבאו לידי מלחמות כי תמיד מלחמה מצויה בין יושבי מדינה זו ליושבי מדינה אחרת. על כן אמרו הנה עכשיו אנחנו עם אחד שפה אחת ויש לחוש פן נפוץ בהכרח איש מעל רעהו ותפסק האחוה מבינינו, לפיכך נבנה מגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, כי בנוהג שבעולם שכל אדם יש לו חשק ורצון לבא לדור בעיר גדולה מקום קבוץ אנשים רבים ואז נהיה לעם אחד ולא נפוץ איש מעל אחיו.

ג. האם רצונם של אנשי אותו דור להיות יחד היה שלילי?

ובאמת אילו לא היו אומרים: "ונעשה לנו שם", הטיבו את אשר דברו והיו באים עד תכלית השלום מצד מגדל זה, אמנם באמנם: "ונעשה לנו שם", גלו כל מזימות לבבם כי כוונתם שיצא שם בעולם ויקראו בשמותם עלי אדמות אנשי המעלה, והיה גלוי לפני השם יתברך שעל ידי שהם מבקשים לקנות שם בעולם יבואו אל ההפך אשר חשבו.

ד. מה היה מטרת אנשי דור הפלגה?

לפיכך ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת וגו', יאמר ה' כי במזימות זו אשר חשבו המה טועים בעצמם ויפלו ברשת הדבר אשר המה בורחים ממנו, כי המה חושבים שעל ידי שיתפזרו יתחלקו לאומות רבות ויפסק חוט השלום כי יבאו לידי מלחמות רבות, וע"י שידורו במקום אחד יהיו לעם אחד ויהיה השלום מתווך ביניהם. הניתח אם לא היו אומרים ונעשה לנו שם. אמנם באמנם דבר זה ירד ה' לסוף דעתם כי יהיה הכל בהפך ממה שחשבו ואדרבה: "ישנו עם אחד" ואימתי? כשהוא "מפוזר ומפורד", שאין לשום אחד עסק עם חבירו אז יהיה לעם אחד. אבל אם יתקבצו כולם למקום אחד לברוח מן המלחמה של אומה באומה אז יפלו במלחמה גדולה מזו, והוא מלחמה פנימית חרב איש ברעהו כי כנוס לרשעים רע להם, ומאחר שאמרו ונעשה לנו שם אם כן כל אחד ירצה להשתרר על חבירו ולהיות גבוה ממנו כי זה מצוי בין הכיתות העושים כל מעשיהם למען סָפֵר שם על כן טוב לפזרם ולמונעם מבנין זה. זהו שנאמר ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם כי עכשיו אחר שהמה מפוזרים קצת אז הם עם אחד ושפה אחת, כי כל אחד אמר הן על מה שיאמר חבירו הן, ולא על מה שיאמר חבירו לאו, שאין כל כך קנאה ותחרות ביניהם אחר שלא רדפו עדיין אחר קניית השם, וזה החלם לעשות זה המגדל יהיה התחלה אל הדבר אשר מה חושבים להמלט ממנו ויהיה הפך כוונתם, ויהיה התחלה שיעשו מה שלא עשו לפני זה כי קודם זה היה שלום ביניהם, ועכשיו יהיה יד איש ברעהו מצד המנוים והשררות אשר כל יושבי עיר גדולה צריכין להם, כי זולתם איש את רעהו חיים בלעו ומאחר שרצונם לעשות להם שם אם כן כל אחד ירצה להיות מושל ושר בעיר גדולה זו כדי שיצא שמו בכל העולם ועי"ז יתרבו ביניהם דברי ריבות כאמור.

ה. מדוע רצונם להתאחד היה שלילי ולא חיובי?

מגדל בבל

ו. כיצד לפי הסבר הכלי יקר ניתן להבין את דינם המתואר בפסוק ט: "עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּבֵל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׁפְתַי כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ?"

ז. האם לדברי הכלי יקר הפצתם ופיזורם הוא עונש או לטובתם?
הוא לטובתם שהרי על ידי כך ימנעו מלהילחם זה בזה

שיטת רש"י – חטאם מלחמה בה'

5. עיין בדברי רש"י הבאים:

ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו, לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה.

דבר אחר: על יחידו של עולם.

דבר אחר: "ודברים אחדים", (ס"א דברים חדים) אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט, כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות. (ב"ר לח, ו):

לפי דברי רש"י מה היתה הכוונה דברים אחדים, ומה היתה הבעיה בהם? השלם את הטבלה הבאה!

הבעיה/חטאם	פירוש "אחדים"	
		לפי הפירוש הראשון:
		לפי הפירוש השני:
		לפי הפירוש השלישי:

6. את הפסוק: (ו) "וַיֹּאמֶר ה' הֵן עִם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֵלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת":
ומסביר רבי אברהם אבן עזרא באופן הבא:

וַיֹּאמֶר ה' הֵן עִם אֶחָד. זה הדבר אמר למלאכים. וזה טרם וירד. וטעמו ירד בעבור שאחד כן: **עם אחד.** שיש להם דת אחת. **כי בהשתנות הדתות תתחדש הקנאה והשנאה גם כן בהשתנות הלשון.** על כן צוה מלך מדי ופרס: "ומדבר כלשון עמו"..." ומלת **יבצר.** כמו ימנע וכמוהו ערים בצורות. וזה הטעם אם אעזבם יחשבו שיוכלו לעשות כל חפצם: ומלת **יזמו.** כמו זממו.

מדוע הקב"ה היה צריך לבלול את שפתם שלא יבינו איש את שפת רעהו?

7. עיין בפירוש רש"י על הפסוק הבא: (ה) וַיִּרְדּוּ ה' לְרֵאֵת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדָל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
רש"י: וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנידון עד שיראו ויבינו.
א. מהו העקרון המוסרי שיש ללמוד ממעשיו של הקב"ה?

בני האדם. אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים?! אלא בני אדם הראשון, שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתתה עמדי, אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול.
ב. כיצד רש"י מקשר בין חטא אנשי דור הפלגה לחטאו של אדם הראשון?

8. איזה חטא לדעתך היה חמור יותר – של בני דור המבול או של בני דור הפלגה?

מגדל בבל

(ז) הָבֵה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ: (ח) וַיִּפֹּץ ה' אֶתֶם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:

(ט) עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בְּבֵל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְיֹצָם ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:

עיין בדברי רש"י הבאים:

ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הבא, וכי אי זו קשה של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו, ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם, אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים, למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום.

9. לדברי רש"י, חטאי איזה דור היו חמורים יותר, ובמה זה בא לידי ביטוי?

הפעם אתה חייב להודות שהיה מעניין!!

אברהם אבי האומה – חלק א: אברהם נגד רוח הזמן, הציווי ללכת

היכן גדל אברהם אבינו?

קרא פרק יא, פסוקים כב-לב, והשלם:

1. סבו של אברהם היה: _____
2. אביו של אברהם היה: _____
3. אחיו נקראו: _____
4. מה הקשר בין אברהם לבין לוט? _____

אברהם נגד רוח הזמן

5. קרא את המדרש הבא:

(בראשית יד, יג): "וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֻמָּיָה וְרַבָּנּוּן: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ מַעֲבָר אֶחָד וְהוּא מַעֲבָר אֶחָד. רַבִּי נְחֻמָּיָה אָמַר שֶׁהוּא מִבְּנֵי בְּנֵי שָׁל עֵבֶר. וְרַבָּנּוּן אָמַר שֶׁהוּא מַעֲבָר הַנֶּהָר, וְשֶׁהוּא מְשִׁיחַ (=מַדְבֵּר) בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי. (בראשית רבה מב, ח)

לפי רבי יהודה, מדוע אברהם נקרא: "העברי"? מה ניתן ללמוד מזה על אופיו של אברהם?

---

6. עיין בדברי הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים א,ג) הבאים (מקורם בבראשית רבה לח, יג):

כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיהה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו. כי אי אפשר שיסבב את עצמו. ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה. וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו.

וידע שכל העולם טועים ודבר שגרם להם לטעות זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות עד שאבד האמת מדעתם. ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים. וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו.

כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד.

כיצד בא לידי ביטוי במדרש הזה היותו של אברהם "עברי"?

הציווי ללכת

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:" (בראשית יב, א).
7. מדוע, לדעתך, ה' פנה דוקא אל אברהם?

8. לפי דברי הרמב"ם שהובאו בשאלה 6, כיצד ניתן להסביר את פניית ה' דוקא אל אברהם?

9. עיין בדברי המהר"ל (נצח ישראל פרק יא) הבאים:

כאשר בחר השם יתברך מתחלה באברהם, והוציאו מאור כשדים לתת לו הארץ, כתיב "ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך, אל הארץ אשר אראך" (בראשית יב א). והקשה הרמב"ן ז"ל, שתימה הוא שלא זכר הכתוב קודם זה שהיה אברהם צדיק, ולכך נגלה עליו השכינה ואמר לו "לך מארצך וממולדתך וגו'", כי בלא זה, לא נגלה עליו השכינה ואמר לו לך מארצך, לכך ראוי היה לכתוב קודם צדקת אברהם. וכמו שתמצא בנח "ונח מצא חן בעיני ה'" (בראשית ו ח), ואחר כך כתיב (שם שם ט) "אלה תולדות נח וגו'", הזכיר קודם צדקת נח, קודם שהזכיר שדבר השם יתברך עמו!

הסבר בלשונך את קושיית הרמב"ן!

אבל לפי הדברים אשר אמרנו לך, לא יקשה כלל. כי אצל נח לא היה רק (=אלא) בחירה פרטית(ת), והבחירה הפרטית הוא לפי מה (=מי) שהוא, והכל הוא לפי מעשה צדקות שלו. אבל באברהם לא היה בחירה פרטית, רק (=אלא) באומה הישראלית, שהם זרעו. שהרי כתיב באותה בחירה (בראשית יב, ב) "ואעשה אותך לגוי גדול", וזה בחירה כללית, ובחירה כמו זאת אין תולה במעשה כלל, ולא בחטא, כי המעשה הוא לפרט. אף כי בודאי זכות אבות מועיל, מכל מקום עיקר הבחירה, בחירה כללית בו ובזרעו.

מהי תשובת המהר"ל לשאלה מדוע התורה לא מסבירה מדוע ה' בחר באברהם?

10. עיין בדברי השפת אמת (לך לך, שנת תרלב) הבאים:

הרמב"ן הקשה שנאמר "לך לך" בלי שנזכר מקודם חיבתו! ובזוה"ק נראה כי זה עצמו השבח ששמע זה המאמר לך לך שנאמר מהשם יתברך לכל האנשים תמיד... אבל בודאי זה השבח בעצמו שהיה מוכן לקבל המאמר. כיצד מסביר השפת אמת את הפניה דוקא לאברהם אבינו? האם אכן הפניה היתה רק אליו?...

איזו זכות להיות בניו של אברהם אבינו. כבוד!!

אברהם אבי האומה – חלק ב: נסיונות אברהם אבינו, אברהם ולוט

אברהם אבינו נתנסה בעשרה נסיונות

1. עיין בדברי חז"ל (משנה מסכת אבות ה, ג) הבאים:
עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִתְּנָסָה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְעָמַד בְּכָלֶם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֻבּוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:
לפי דברי המשנה, מה היתה מטרת הנסיונות שעברו על אברהם אבינו?

2. עיין בדברי תוספות יום טוב על המשנה:

ועמד בכלם - שלא הרהר אחר מדותיו. (רש"י).

מה המשמעות של עמידתו של אברהם אבינו בנסיונות שנתן לו הקב"ה?

3. כתוב מה היו לדעתך 10 הנסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו!

4. עיין בדברי הרמב"ם (פירוש המשניות) הבאים:

העשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו כולם דבר הכתוב: הראשון הגרות באמרו יתברך לך לך מארצך וגוי. השני, הרעב אשר נמצא בארץ כנען בבואו שם והוא יעדו ואעשך לגוי גדול וזה נסיון גדול והוא אמרו ויהי רעב בארץ. והשלישי, חמס המצריים עליו בהלקח שרה לפרעה. והרביעי, הלחמו בדי מלכים. החמישי, לקחו הגר לאשה אחר שנואש מהוליד משרה. הששי, הוא המילה אשר צוה בה בימי הזקנה. השביעי, חמס מלך גרר עליו בלקחו שרה גם כן. השמיני, גרש הגר אחרי הבנות ממנה. התשיעי, הרחקת בנו ישמעאל והוא אמרו יתברך אל ירע בעיניך על הנער וגוי, וכבר העיר הכתוב איך היה קשה בעיני הדבר הזה באמרו וירע הדבר מאד בעיני אברהם אלא ששמר מצות הש"י וגרשם. העשירי, עקידת יצחק.

כתוב מה היו עשרת הנסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו להסברו של הרמב"ם!

פרידת אברהם מלוט

עיין ספר בראשית פרק יג, וענה על השאלות הבאות:

5. מדוע, לדעתך, הצורך של אברהם להיפרד מלוט אינו מוגדר כנסיון עבור אברהם אבינו? (היעזר בפסוק ה)

6. מהן שתי ההבטחות שהקב"ה מבטיח לאברהם אבינו (פסוקים יד-יז)?

7. מדוע לדעתך הקב"ה "התעכב" עם ההבטחה עד שאברהם נפרד מלוט? היעזר ברש"י על פסוק יד

---

8. מדוע רש"י (פסוק יד) אומר שלוט היה רשע? היעזר במה שנאמר בפסוקים הקודמים

---

9. מה גרם לאברהם להציע ללוט להיפרד ממנו?

---

10. עיין בדברי האור החיים הקדוש (פסוק ח) הבאים:

טעם אומרו ביני ובינך, הודיעו כי סופה להיות המריבה גם בין שניהם, והגם שיאמר לוט כי ח"ו לא יריב את רבו וגאונו ולא יהיה הדבר, אע"פ כן יודה בדבר אשר כבר הוא בין רועיו ורועי אברם, והוא אומרו ובין רועי ובין רועיך...

לפי דברי האור החיים הקדוש מה הסיבה לכך שאברהם ביקש מלוט להיפרד ממנו?

---

11. שאלת אתגר: עיין בדברי האור החיים הקדוש הבאים:

ואומרו כי אנשים אחים. יתבאר על פי דבריהם כי רועי לוט היו משלחים צאנזם ורועים בשדות אחרים... עוד יתבאר על דרך אומרו (תהלים נ ב): "תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי", ופירשו קדמונינו על זה הדרך: תשב באחיך [תדבר] בבן אמך שהוא אתה המדבר תתן דופי, והוא אומרו כי אנשים אחים, פירוש: וכשתהיה המריבה ויוגשו לפני שופטי ארץ שהם הכנעני והפריזי שאמר הכתוב בסמוך, אשר ירשיעו שופטי ארץ מהשנים יסובב הפגם גם לאחיו, כי הנושך והנשוך ענושים להיותם (=בגלל היותם) אחים.

מהי הסיבה הנוספת שבגללה אברהם אבינו היה מוטרד של מגזילת רועי לוט?

---

12. "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה": (פסוק יז)

רמב"ן:

קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה יתכן שזה רשות כרצונו, אמר לו בכל אשר תרצה ללכת בארץ לך, כי אהיה עמך ושמרתיך מרעת הגוים, כי לך אתננה, כלומר שלך תהיה...

מה מטרת ההתהלכות בארץ לדברי הרמב"ן?

---

13. חזקוני: קום התהלך בארץ - להחזיק בה.

מה מטרת ההתהלכות בארץ להסבר החזקוני?

מלחמת ארבעת המלכים את החמישה

קרא את פרק יד בספר בראשית וענה על השאלות הבאות:
14. מה גרם לאברהם אבינו לצאת למלחמה?

---

15. "וַיְבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי" (יג) – היעזר בפירוש רש"י
א. מי היה הפליט, ומדוע הוא נקרא כך?

ב. לפי פירוש רש"י, מה היה האינטרס של אותו פליט לספר לאברהם על שביית לוט? האם מעשהו היה לטובת אברהם?

---

16. את מי צירף אברהם איתו למלחמה? כמה לוחמים הם היו?

---

17. מה יציאת אברהם למלחמה מגלה על תכונותיו של אברהם?

תוצאות המלחמה

18. העתק את הפסוק המתאר את תוצאות המלחמה!

---

19. כיצד הגיבו מלך סדום ומלכי צדק מלך שלם לנצחון אברהם במלחמה?

---

20. מהן שתי הסיבות שבגללן אברהם מסרב לקבל מתנות בעקבות נצחונו במלחמה?

א. פסוק בב: _____

ב. פסוק כג: _____

21. למרות סירובו של אברהם לקבל מתנות לעצמו, הוא דורש שענר אשכול וממרא יקחו איש חלקו. היעזר בפירוש רש"י וענה:

א. מדוע?

ב. מהו הכלל שקבע אברהם מהיום ההוא והלאה לגבי חלוקת השלל במלחמות?

אברהם אבי האומה – חלק ב: נסיונות אברהם אבינו, אברהם ולוט

עכשיו אתה מבין למה אומרים בתפילה אלוקי אברהם!!!

אברהם אבי האומה – חלק ג: חיי אברהם אבינו

קרא את פרק טו בספר בראשית וענה על השאלות הבאות:

1. אחר הדברים האלה הִיָּה דָבָר ה' אֶל אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר **אֵל תִּירָא אַבְרָם** אָנֹכִי מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: (פסוק א) א. ממה אברהם אבינו חושש? עיין ברש"י שני הסברים

- ב. מהו החשש שמביע אברהם לפי הנאמר בפסוקים ב-ג?

הבטחת הזרע

2. לאור חששו של אברהם הקב"ה מבטיח לו שיוולד לו בן שיירש אותו. כיצד "ממחיש" הקב"ה לאברהם מה תהיה ההוכחה שיזכה לזרע רב? העתק את הפסוק!

---

3. חז"ל מסבירים שהיתה לאברהם סיבה לחשוש שלא יוולדו לו ילדים. כיצד הדבר נרמז במילים: "ויוצא אתו החוצה"? היעזר ברש"י

---

4. הקב"ה דימה את עם ישראל לכוכבים.

א. במקום אחר הקב"ה הבטיח לאברהם ריבוי זרע באופן אחר. מהו? ראה כב, יז

- ב. עיין בדברי הנצי"ב הבאים:

וספר הכוכבים. לא בשביל רבוי הבטיחו כאן שהרי כבר המשיל רבוי זרעו לעפר הארץ! אלא הוסיף כאן שיהיו הרבה אנשי מעלה שיאירו ככוכבים. ולא כמו שפחד וירא פן יהיו פחותי ערך.

מה הוא רמז לו בכך?

- ג. עיין בדברי הכלי יקר (כב, יז) הבאים:

ככוכבי השמים וכחול וגוי. מצינו לפעמים שמדמה את ישראל לכוכבים, ולפעמים לחול אשר על שפת הים, ולפעמים לעפר, שנאמר (בראשית כח יד) והיה זרעך כעפר הארץ. כי הכל מורה על זמן אחר:

כי בזמן השלוח וההצלחה הוא ממשילם לכוכבים לשון גדולה...

ודמיון החול הוא מורה, על הזמן שהאומות קמים על ישראל לכלותם ולא יוכלו להם, כמו הגלים המתנשאים כאילו רצו לשטוף את כל העולם ומיד כאשר יגיעו אל החול הם נשברים... לכך נמשלו ישראל לחול זה השובר הגלים שלא יוכלו לעבור את החול, כי החול הוא חק וגבול הים כך לא יוכלו האומות לישראל לכלותם...

ודמיון העפר מורה, על זמן השפלות כי בזמן שיהיו כעפר לדוש בדיוטה תחתונה, משם יעלו משפל מצקם ויפרצו לכל רוח כמ"ש (שם כח יד) יהיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה... וטעמו של דבר לפי שאין ישראל דורשים את ה' בכל לבבם

כי אם בזמן שהם בתכלית השפלות כידוע מדרכי כל הדורות ודורינו. ואולי רמז בדמיון העפר אל גלות מצרים שהיו המצרים חורשים על גבם כמו העפר שחורשים עליה.

כיצד מסביר בעל הכלי יקר את דימיון ישראל לכוכבים, חול ועפר?

כוכבים –

חול –

עפר –

5. כיצד הגיב אברהם להבטחת ה' לו בענין הזרע?

הבטחת הארץ

6. הקב"ה מבטיח לאברהם הבטחה נוספת. מהי? פסוק ז

7. כיצד אברהם מגיב להבטחת הארץ? במה זה שונה מתגובתו להבטחת ה' לתת לו זרע?

8. עיין בדברי הכלי יקר הבאים (פסוק ח):

ובענין זה ששאל אברם, תמהו רבים למה שאל אות על ירושת הארץ ולא שאל אות על הבטחת הזרע. ואני שואל עוד שאלה אחת למה לא שאל אות על הארץ מיד כשאמר לו הקב"ה בפעם ראשון לזרעך אתן את הארץ וגו'... ואני אומר שהאות אשר שאל לא שהיה אברם מסופק בייעוד האל יתברך זולת שרצה שיכרות לו הקב"ה ברית לסלק מעליו כל טוען ומערער. לפי שלמעלה אמר לו לזרעך אתן משמע מתנה בעלמא, ועל זה לא היה מבקש אברהם כריתות ברית כי מי יערער על המתנה אשר נתן לו ה' כי לו יתי' תבל ומלואה ובידו ליתן הארץ לכל מי שירצה. אבל אחר שאמר לו הקב"ה לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. משמע שנתניה זו שהזכיר היינו תורת ירושה. לפי שנח כשחלק הארץ לבניו נתן ארץ כנען לבני שם ועתה בא אליה בתורת ירושה. אז חשב אברם שמא שאר יורשיו של שם יערערו על חלקם כי בני שם עילם וארפכשד ואשור ולוד וארם. ואברם יצא מן ארפכשד ושמא שאר בני שם יערערו על הירושה על כן אמר במה אדע כי אירשנה. מה האות שאני לבד היורש בלי ערעור. ובאה לו התשובה קחה לי עגלה משולשת וגו'. כדרך שכרת ה' לאהרן ברית מלח עולם לסלק מעליו ערעור של קרח, כך כרת ה' ברית לאברם לסלק מעליו כל טוען ומערער, כי זאת לפניכם לחק שכל כורתי ברית עוברים בין הגזרים כנודע.

מדוע לדעתו של הכלי יקר אברהם ביקש הוכחה לגבי הבטחת הארץ ולא לגבי הבטחת הזרע?

9. כיצד הקב"ה מבטיח לאברהם שהארץ תהיה רק לו?

10. מיהם המתחייבים בברית? (שים לב לפסוק יח)

11. מה ניתן ללמוד מכך שהקב"ה מתחייב לתת את ארץ ישראל לעם ישראל, בלי שאברהם מתחייב מצידו לשום דבר?

נראה אם אתה מבין: למה המסגרת של כוכבים?...

אברהם אבי האומה – חלק ד: שרה, יצחק, הגר וישמעאל

קרא את פרק טז וענה על השאלות הבאות:

1. עיין פסוקים א-ג, מדוע שרי בוחרת לתת לאברם את הגר שפחתה?

2. "בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה" (ב)

א. עיין בדברי רבינו בחיי הבאים:

ולה שפחה מצרית - ולא לו, דרשו רבותינו ז"ל נכסי מלוג היתה ולא היה רשאי למכרה.
ושמה הגר - מבית פרעה נתנה לה ולכך נקראה הגר האגריך, כלומר הגר שבר על צניעותיך.

כיצד לפי דברי רבינו בחיי ניתן להבין את כוונת שרה להיבנות מהגר?

ב. עיין בדברי המהר"ל (בפירושו גור אריה) הבאים:

בזכות שאכניס צרתי. פירוש שאני עושה זה כדי לקיים תולדות, ומכניס צרתי לביתי, אולי אבנה גם אנכי בזכות זה שיהיו לי בנים גם כן, אחר שהשם יתברך יראה שכל כך אני מתאוה להעמיד תולדות מאברהם.

כיצד חשבה שרי להיבנות מהגר?

ג. עיין בדברי הנצי"ב (בפירושו העמק דבר) הבאים:

אולי אבנה ממנה. רחל אמרה ותלד על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה. הכוונה בזה שהיא תגדל את הולד ותהא כאלו ילדה. משא"כ שרה לא חפצה לגדל בן שפחת. ע"כ אמרה אולי אבנה. שיהיה לי איזה זכות וזכרון טוב באותו זרע.

כיצד לדברי הנצי"ב שרי חושבת להיבנות מהגר? ובאיזה אופן לא ניתן להסביר ששרי התכוונה להיבנות ממנה, ומדוע?

3. מדוע שרי בוחרת לסלק את הגר? (ה)

4. עיין ברש"י על פסוק ה', מה טענותיה של שרי כלפי אברם, ומדוע דוקא כעת התעוררה טענות אלו?

א:

טענה

ב:

טענה

סילוק הגר וחזרתה

5. עיניו שרה להגר:

ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתי בידך עשי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה: (ו)

א. עיין בדברי הרמב"ן הבאים:

ותענה שרי ותברח מפניה חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי.

לדברי הרמב"ן, האם שרה נהגה כהוגן בכך שעניתה את הגר?

לדברי הרמב"ן, מה "העונש" שנגרם לשרה ואברהם בעקבות עינוי הגר?

ב. עיין בהסברו של בעל הכתב והקבלה הבאים:

ותענה שרה. השתעבדה בה בקושי יותר ממה שהיתה רגילה לתכלית טוב, כדי להשיבה אל המוצע, שלא תתנהג עוד בגאווה וגאון ודרך רע, כי תקון המוטבע במדה פחותה הוא בהכרחו להטותו לצד המנגד. כמקל המעוות מישרים אותו על ידי הטיי לצד המנגד... כי לשון ענוי מצאנוהו גם על חסרון דבר שהיה רגיל בו... להיות נכנע לשמוע את המצוה עליו, וזהו שענתה שרי שלא תתרומם נגד גברתה אבל תתנהג בהכנעה לשמוע את אשר תצוה עליה כחיוב שפחה אל גברתה...

כיצד מסביר בעל הכתב והקבלה את סיבת עינוי שרה להגר – האם זה היה מנקמה או לתכלית אחרת? הסבר!

6. ציווי המלאך להגר לשוב לשרה ואברהם:

"וַיֹּאמֶר לָהּ מְלָאֲךָ ה' שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַחַת יָדֶיהָ": (ט)

א. האם לדעתך בקשת המלאך מהגר לחזור לביתם של אברהם ושרה הוא לטובת הגר או על מנת להענישה? נמק!

ב. עיין בפירוש רבינו בחיי (פסוק ח) הבאים:

הגר שפחת שרי - כבר היינו יודעים כי שפחת שרי היתה שכבר הזכיר למעלה ולה שפחה מצרית ושמה הגר! אבל יתכן לפרש כי המלאך הזכיר שפחת שרי לשני ענינים, הא' להורות שאין דבור המלאך בא אל המצרית הזאת כי אם לכבוד שהיתה שפחת שרי. והשני לקיים השפחות והעבדות שתהיה משועבדת לשרי כל ימיה, וכמו שאמר לה שובי אל גברתך וגוי, וגם זרעה עתידין שיהיו משועבדין לזרעה של שרה באחרית הימים.

לפי פירוש רבינו בחיי, לשם מה התבקשה הגר לחזור לביתם של אברהם ושרה?

ג. הכתב והקבלה (פסוק ו) מסביר: "והמלאך אמר לה שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה אין ראוי לך להתגאות או להשתוות אליה, אבל תתנהג עמה בהכנעה, ואז ייטב לך".

האם הסבר "הכתב והקבלה" לגבי ציווי המלאך להגר לשוב לבית אברהם ושרה זהה להסבר רבינו בחיי או שונה ממנו?

7. "ישמעאל"

א. מה כוונת שם זה?

ב. מי נתן לילד את השם הזה? דייק!

ג. לדברי המלאך, מה יהיה אופיו של ילד זה? העתק את הפסוק

ד. עיין ברש"י (לפסוק יב) וכתוב מהן התכונות המייחדות את ישמעאל!

מקום מגוריו ועיסוק מועדף:

יחסו לאומות:

יחס האומות כלפיו:

ברכת הזרע:

ה. הרמב"ן מסביר:

"והנכון כי פרא אדם סמוך, שיהיה איש פרא למוד מדבר, יצא בפעלו משחר לטרף, ויטרוף הכל, והכל יטרפוהו, והענין על זרעו שיגדל ויהיו להם מלחמות עם כל העמים..."

כיצד הרמב"ן מסביר את אופי הקשר של ישמעאל עם שאר האומות?

ו. במה פירושו של הרמב"ן שונה מפירושו של רש"י בקשר ליחס העמים כלפי ישמעאל?

שינוי שמם של אברם ושרי

עיין בפרק יז וענה על השאלות הבאות:

8. מדוע הקב"ה משנה את שמו של אברם לאברהם? העתק את הסיבה הכתובה בפסוק! (ה)

9. מדוע הקב"ה משנה את שמה של שרי לשרה? העתק את הסיבה הכתובה בפסוק! (טו-טז)

10. עיין בדברי התוספתא (ברכות פרק א, יד) הבאה:

כיוצא בו (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה בתחלה היא שרי לאומתה עכשיו היתה שרה לכל האומות שנאמר כי שרה שמה כיוצא בו (שם) לא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם בתחלה הרי אתה אב לכל אדם ולבסוף הרי אתה אב לכל העולם שנאמר (שם) כי אב המון גוים נתתיך.

לפי דברי התוספתא, מה סיבת החלפת שמותיהם של שרי ואברם?

שרי =

אברם =

11. עיין בדברי הגמרא הבאים (ברכות יג/א):

תני בר קפרא: כל הקורא לאברהם, אברהם עובר בעשה, שנאמר, (בראשית יז) "והיה שמך אברהם",

רבי אליעזר אומר, עובר בלאו, שנאמר, (שם) "ולא יקרא עוד שמך אברהם"

א. האם היום מותר לקרוא לאברהם "אברם"? מה דינו של העושה זאת?

ב. מדוע לדעתך הדין כך?

ג. עיין בדברי השפת אמת (ליקוטים, בראשית) הבאים:

”שקורא השם שעל ידי השם יהיה ניכר מהות האדם או הדבר ההוא”

מהי החשיבות המיוחדת של השם לפי דברי השפת אמת?

ישמעאל ויצחק

עיין פרק כא פסוקים א-כא:

12. הסיבה לסילוק ישמעאל:

א. העתק את הפסוק בו מתוארת הסיבה שגרמה לשרה לבקש מאברהם לסלק את ישמעאל!

ב. עיין בהסברו של הרשב"ם:

מצחק - שכבר גדל הרבה ולא רצתה להשהותו עוד פן ירצה להחזיק בירושת אביו עם יצחק

מהי סיבת בקשת שרה לסלק את ישמעאל?

ג. כיצד ניתן לפרש באופן חיובי את בקשת שרה לסילוק ישמעאל לפי פירוש הרשב"ם?

ד. עיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא הבאים:

מצחק – כי כן מנהג כל נער ותקנא בו בעבור היותו גדול מבנה.

לדבריו, מה הפריע לשרה בהתנהגותו של ישמעאל? האם היא חיובית או שלילית?

ה. לפי פירוש רש"י (פסוק ט) מה הטריד את שרה בהתנהגות ישמעאל? האם בקשתה נבעה מסיבה חיובית או שלילית?

13. "וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינַי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ": (יא)

א. עיין בפירוש רש"י וכתוב מהם שני הפירושים שהוא מצוין לגבי מה היה רע בעיני אברהם, ומדוע זה היה כל כך רע?

פירוש א – לפי דרשת חז"ל:

פירוש	ב	-	לפי	הפשט:
-------	---	---	-----	-------

ב. עיין בהסברם של האור החיים הקדוש ובעל "הכתב והקבלה":

על אודות בנו פירוש לבל יצא לתרבות רעה וישתקע באמונות רעות בצאתו מבית אביו, וסוף כל סוף בנו הוא...

אברהם אבי האומה – חלק ד: שרה, יצחק, הגר וישמעאל

לפי פירושו של האור החיים הקדוש, מה היה רע בעיני אברהם? ממה הוא חשש?

הכתב והקבלה:

כי חשב אברהם כי לסבה זו בעצמה היה יותר טוב להניחו בביתו שיוכל להוכיחו ולהוליכו בדרך טוב אולי ישוב; וע"ז בא לו מאמרו יתברך אל ירע בעיניך וגו'.

מדוע לפי הכתב והקבלה אברהם חשב שעדיף שישמעאל יישאר בביתו?

---

14. אילו תכונות מהתכונות שאמר המלאך שיהיו לישמעאל מתבררות כשישמעאל גדל (שאלה 7)? (פסוק ב) לפירושו של מי הן תואמות?

---

15. מדוע לדעתך הגר משיאה את ישמעאל לאשה מצרית? היעזר במה שלמדנו בשיעורים הקודמים...

קצת הארכת הפעם, אבל תודה שהיה שווה!

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק א: הכנסת אורחים והתפילה על אנשי סדום

קרא את פרק יח וענה על השאלות הבאות:

אברהם ושרה גדולי אומתנו!

1. עיין בקטע הבא הלקוח מפיוט "אחד מי יודע" שאנו אומרים בליל הסדר?
אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ? אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ: אַרְבַּע אֲמָהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ...
מדוע לדעתך חשוב לציין את האבות הקדושים והאמהות הקדושות בפיוט זה? שים לב אלו עוד דברים מוזכרים בפיוט...

2. עיין בפסוק הבא (ישעיה נא, א-ב): "שִׁמְעוּ אֵלַי רְדִפֵי צֶדֶק מִבְּקֹשֵׁי ה' הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֲצַבְתֶּם וְאֶל מַקְבַּת בּוֹר נִקְרְתֶם: הַבִּיטוּ אֶל אֲבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוּלְלֶכֶם כִּי אֶחָד קָרָאתִיו וְאֶבְרָכְהוּ וְאֶרְבְּהוּ:"
רש"י: אל צור שחוצבתם. מִמֶּנּוּ: ואל מקבת בור. שנוקבין וחוצבין בה את הבורות אשר נוקרתם בה, נוקרתם ל' נקרת הצור...
ומי הוא הצור? הוא אברהם אביכם. ומי היא המקבת? היא שרה אשר חוללתכם = אשר ילדתכם...
מה יש ללמוד מפסוק זה לגבי אברהם ושרה?

הקב"ה מבקר את אברהם

3. "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" (פסוק א)
א. מה היתה מטרת התגלות ה' אל אברהם?

ב. כיצד אברהם התנהג ביום זה ומה הדבר מגלה עליו? היעזר בפירוש רש"י

4. "וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מְצִאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ"
א. אל מי פנה אברהם בבקשתו: "אל נא תעבור מעל עבדך!"? התייחס לשני הפירושים שברש"י!

פירוש א:

פירוש ב:

ב. עיין בפירוש רש"י (על פסוק ד), מדוע אברהם ביקש מהמלאכים: לרחוץ את רגליהם?

ג. עיין בהסבר המהר"ל (גור אריה על בראשית פרק יח פסוק ד):

כסבור שהם ערביים. יש מקשים איך היו עושים אלהות אבק שברגליהם!

ואין זה קשיא... בעלי עבודה זרה היה סכלות דעתם כי השם יתברך ברוך הוא - אלהים קדושים הוא, אי אפשר לעבוד לו, ובחרו בכוחות שהם אינם קדושים, והם ממונים על דברים פחותים, ובעבור שאינם קדושים הם קרובים אל האדם

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק א: הכנסת אורחים והתפילה על אנשי סדום

הפחות, ולפיכך בחר זה בזבוב וזה באבק, כי היו עובדים לכחות של אלו דברים אשר הם בחלקם, כי האבק שברגל - דבר פחות ושפל מאד הוא, והיו הערבים סבורים כי האדם אשר הוא במעלה גדולה - ואין לך בתחתונים יותר גדול מן האדם במדריגה - והוא תחת המדריגה השפלה אשר בעליונים, ולפיכך היו עובדים לאבק שברגליהם, לאותו שהוא ממונה עליו למעלה. וידוע הוא כי אין דבר שפל כמו האבק שברגל, ואין דבר ממונה עליו רק הכח אשר הוא קטון יותר בכחות העליונים, והיו אומרים כי האדם הוא נכנע למדריגה השפלה שבעליונים, והאבק דרכים הוא דמות למדריגה השפלה יותר, והאבק בחלקו, כי כל התחתונים בחלקו של עליונים הם.

מדברי המהר"ל עולה שיש יתרון וחסרון למחשבתם שיש לעבוד לאבק שברגליים. מהו היתרון שבכך ומהו החסרון?

היתרון:

החסרון:

אברהם מכניס אורחים

5. עיין פסוקים ד-ח, וכתוב איזה פועל חוזר כמה פעמים? ומה לדעתך ניתן ללמוד מכך לגבי הכנסת האורחים של אברהם ושרה?

בשורת הזרע וצחוק שרה

קרא פסוקים ט-יד!

6. מהי ההבטחה שמקבל אברהם? (י)

---

7. מה ההבדל בין הצורה בה נאמרה ההבטחה כאן לזו שנאמרה לאברהם בפרק טו, פסוקים ג-ו?

---

8. לפי הפשט, מה גורם לשרה לצחוק? ציין גם בפני מי שרה צחקה? (יב)

---

9. לפי הפשט, מהי טענת המלאך כלפי סיבת הצחוק של שרה? (יג-יד)

---

10. לפי הפשט, כיצד שרה מגיבה לטענת המלאך כלפי צחוקה?

---

11. עיין בפירוש רש"י (פסוק יב):

א. מה גרם לשרה לצחוק?

---

12. עיין בדברי הכלי יקר הבאים:

והנה קרוב לשמוע בענין זה, ששרה לא נסתפקה ביכולת האל יתברך וצחקה על היעוד, שהוא: שכרך הרבה מאוד, רק חשבה מאחר שהם קרובים לשערי מות ולא הרבה יזכרו ימי חייהם, ודאי בדרך הטבע לא יזכו לגדל הבן ולהשיאו אשה, ואין זה יעוד שלם כי לא הרבה ישמחו בו, על כן צחקה ואמרה בשלמא אני אחר שנעשה לי נס שאחרי בלותי היתה לי עדנה ודאי זכותי גרם לי וזה הזכות יעמוד לי גם לחיות ימים רבים, אבל אדוני זקן ולא חזר לימי עלומיו כי אין אני מרגשת בו תוספת כח, וא"כ ודאי אין לו זכות גדול כי כבר אכלו בנצחון המלכים, ולא ירבה ימים כנגד הטבע וא"כ למה זה לו בן.
לפי דברי הכלי יקר, האם צחוקה של שרה נבע מחוסר אמונה? פרט!

בשורת הפיכת סדום

13. מדוע הקב"ה "מעדכן" את אברהם לגבי הפיכת סדום? יז-יט היעזר בפירוש רש"י

14. סדום נהפכה משום: "ויאמר ה' זעקת סדום ועמרה פי רבה וחטאתם פי כבדה מאד:" (כ)

עיין בפירוש רבי אברהם אבן עזרא:

ופירוש: **זעקת סדום** - שדברו דברים כנגד השם או זעקת החמס. **וחטאתם כי כבדה** - ולא תכילנה הארץ.
מה היתה הסיבה להחרבת סדום? ומדוע לא ניתן היה להענישה בעונש אחר?

15. כיצד בפסוק **יט מופיע הפער** (=ההבדל הגדול) שבין התנהגותו של אברהם להתנהגות אנשי סדום?

16. מדוע אברהם אינו מוכן לקבל את זה שהקב"ה יהפוך את סדום? (כג)

17. עיין בדברי המדרשים הבאים, וכתוב כיצד לדעת כל אחד מהמדרשים, אברהם מנסה להצדיק את בקשתו מה' שלא להחריב את סדום:

א. **בראשית רבה מט, ט:**

"חללה לך" (בראשית יח, כה)... אמר רבי אחא חללה חללה שתי פעמים, חלול שם שמים יש בדבר.

ב. **בראשית רבה לט, ו:**

רבי עזריה משם רבי אחא פתח (תהלים מה, ח): אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמון ששון מחברך, רבי עזריה פתר קריה באברהם, בשעה שעמד אברהם אבינו לבקש רחמים על הסדומים, מה פתיב תמן (בראשית יח, כה): חללה

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק א: הכנסת אורחים והתפילה על אנשי סדום

לְדָ מְעֵשֶׂת כְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהָיָה וְגו', אָמַר רַבִּי אַחָא נְשִׁבְעָתָּ וְאַמְרָתָּ שְׂאִין אַתָּה מְבִיא מְבוּל לְעוֹלָם, וְמָה אַתָּה מְעָרִים עַל הַשְּׂבוּעָה, אַתְּמָהָא, מְבוּל שְׁל מַיִם אִין אַתָּה מְבִיא, מְבוּל אֵשׁ אַתָּה מְבִיא, אִם כֵּן לֹא יֵצֵאתָ יְדֵי הַשְּׂבוּעָה!

---

18. "וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע?!"

א. מהי טענתו של אברהם כלפי הקב"ה לגבי החרבת סדום?

ב. עיין בדברי הרמב"ן הבאים:

אפו של הקדוש ברוך הוא [הכוונה: למילה: "האף" שבפסוק] היא מדת דינו, וחשב אברהם שהיא תספה צדיק עם רשע. לא ידע (אברהם) מחשבות ה' אשר חשב עליהם ברחמיו.

כיצד לדברי הרמב"ן ניתן להסביר את הצידוק המוסרי להשמדת סדום?

---

19. מדוע אברהם מנסה לשכנע את הקב"ה שלא להשמיד את סדום אם יש שם חמישים צדיקים? היעזר ברש"י פסוק בד

---

20. עיין בדברי המשך חכמה (בד) הבאים:

אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר כו' אשר בקרבה - פירוש כי יש טוב מוחלט ויש טוב מצטרף בבחינת הרע הוא טוב וכמאמרם בדורותיו היה צדיק כו' (סנהדרין קח) וזה שאמר אף אם הם אינם צדיקים בעיר אחרת רק שלנגד (=ביחס טאנשי סדום המה צדיקים לא תשחית למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה הם צדיקים אבל בעיר אחרת אינם צדיקים.

על איזה סוג צדיקים אברהם מדבר? מה הדבר מגלה על אופיו של אברהם?

---

21. "וַיֹּאמֶר אֵל נָא יַחַר לֵאדֹנָי וְאַדְבָּרָה אֶף הַפַּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה... " (לב):

עיין בפירוש רש"י וכתוב: מדוע אברהם לא ביקש להציל את סדום אם יהיו שם פחות מעשרה צדיקים?

נו, אם יש כל כך הרבה דפים, מי התותח אני או אתה? או שבכלל שנינו...

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ב: הפיכת סדום

קרא את פרק יט וענה על השאלות הבאות:

1. האם לדעתך, לוט היה צדיק או רשע?

2. לוט בחר להיות שופט בין אנשי סדום, כפי שמבואר ברש"י על פסוק א, מדוע לדעתך לוט בחר או נבחר על ע"י תושבי העיר לתפקיד זה?

סיבת הגעת המלאכים לסדום

3. קרא את דברי האור החיים הקדוש:

בערב. טעם הדבר למצוא הכנה ללוט להכניסם ולזכות בהצלתו, והגם שאמרו (בי"ר פ"ג) כי בזכות אברהם ניצול, אבל צריך למצוא לו זכות כל שהוא, ואם היו באים ביום אפשר שלא היו מניחים אותו בני העיר להכניסם כל עיקר. מדוע המלאכים הגיעו ללוט דוק בערב?

מה הדבר מלמד על "זכותו" של לוט לגבי הצלתו? האם הוא היה צדיק?

4. עיין בהסבר הנצי"ב (העמק דבר על פסוק א):

המלאכים. באו והתראו בדמות נביאים שהמה דומים למלאכים על כן נרתע לוט מפניהם ומשום הכי כתיב בלשון "המלאכים". כיצד לוט זיהה שמדובר במלאכים?

בזה דענין כל הספור דאנשי סדום הרשיעו עם המלאכים עצמם ולוט עשה עמהם צדקה וניצל. יש להבין הלא הקב"ה ירד לראות כ"י הכצעקתה הבאה עשו בלי זה העסק. וכן לוט היה ראוי להציל אותו גם בל"ז וא"כ למאי סיבב הקב"ה זה העסק? מה השאלה שמטרידה את הנצי"ב?

אלא מתחלה יש לדעת דכך מדתו של הקב"ה כשרצונו ית' להעניש אומה או אדם ועדיין ללא הגיע מדה"ד (=מידת הדין) לכך אזי מסבב המקום ית' להגיע ליד חטא חמור, ויענשו ע"פ מדה"ד... וכן כתיב בבני עלי "ולא ישמעו לקול אביהם כי חפץ ה' להמיתם" פירושו: שהקשיח ה' לבם משמוע כדי שיגיע להם העונש ע"פ מדה"ד. והטעם של "החפץ" הוא לפי הענין כמו בבני עלי היה החפץ כדי להראות חומר מקדש וקדשיו... והכי נמי (=וכך גם) להיפך כשרצונו ית' להגביה קרן אומה או אדם אבל לאה הגיע לזה השכר עפ"י מעשיו. הקב"ה מזמין לפניו מצות ומע"ט שיבא לידי כך ויקבל שכרו משלם ע"פ מדה"ד... מהו העקרון אותו מסביר הנצי"ב?

וכזה אירע במעשה סדום דבאמת נראה ממה שאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה. שאע"ג שמצד החטא לבד לא הגיע שיעשו כלה לולי שרבה זעקת הנרצחים... על כן הגיע זה העסק שהביאם לידי גמר הדין הקשה. וכן לא היה לוט כדאי להיות ניצול בזכות עצמו כאשר כך עלה ברצון תחלה אלא שנשתנה הדבר... משום הכי (=משום כך) היסב הקב"ה שיבואו המלאכים בדמות בני אדם גדולים בערב דוקא וזה הביא שיתפעל לוט וישתדל בכבודה ובוזה יגדל זכות עצמו... מה גרם אופן ההתנהגות לוט כלפי המלאכים לתושבי סדום, ומה התנהגות לוט גרמה לו?

כיצד הקב"ה "דאג" לכך שלוט יכניס את המלאכים לביתו, ויכבדם?

5. **שאלת אתגר:** במה הסברו של הנצי"ב דומה להסברו של **אור החיים** ובמה הוא שונה?

דומה:

שונה:

הכנסת האורחים של לוט

6. ציין דמיון אחד בין הכנסת האורחים של אברהם לזו של לוט, ולפחות שני הבדלים ביניהם! (ב-ג)

דומה:

הבדלים:

תגובת אנשי העיר להכנסת האורחים של סדום ועונשם

7. כיצד מגיבים אנשי העיר לשמע האורחים שבבית לוט? (ה)

8. האם מדובר באנשים בודדים שהגיבו כך, או כלל אנשי העיר? (ד) הוכח דבריך מהפסוק!

9. לוט מציע לאנשי העיר סדום להתעלל בבנותיו במקום באורחיו. (ו-ט)

עיין בפירושו הרמב"ן (ח):

אוציאה נא אתהן אליכם מתוך שבחו של האיש הזה באנו לידי גנותו, שהיה טורח מאד על אכסניא שלו להציל אותם מפני שבאו בצל קורתו, אבל שיפייס אנשי העיר בהפקר בנותיו אין זה כי אם רוע לב, שלא היה ענין הזמה בנשים מרוחק בעיניו, ולא היה עושה לבנותיו חמס גדול כפי דעתו.

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ב: הפיכת סדום

לכך אמרו רבותינו (תנחומא וירא יב) בנוהג שבעולם אדם מוסר עצמו על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהן...

האם לדברי הרמב"ן הצעתו של לוט היא חיובית או שלילית? נמק מדוע!

בריחת לוט ובני משפחתו מסדום

10. את מי מצוה לוט על ידי המלאכים להוציא מהעיר? (יב-יג)

11. כיצד מגיבות בנות לוט, וכיצד מגיבים חתניו לשמע הצורך לצאת במהירות מהעיר? (יד-טו)

12. לוט מתמהמה ואינו בורח מיד. מדוע? (טז) עיין רש"י

13. האם להסברו של רש"י ההתמהמהות של לוט היא בהכרח שלילית? השווה לדברי רש"י על בראשית לב, כה!

14. מדוע לוט מבקש לברוח אל הקרובה לנוס שמה? (כ) רש"י 2 פירושים

15. עיין בדברי רבינו בחיי הבאים (כט):

יש לשאול ההפיכה הזאת והמשפט הגדול הזה בסדום למה, כי בודאי אומות היו בעולם שהם רעים וחטאים כמותם ולא היה בהם העונש כל כך, ועוד אברהם שהיה שורש האמונה היה אפשר לו להחזירם בתשובה, והתשובה עולה כל הכל? אבל מפני שהיתה עיר סדום מארץ ישראל על כן היה המשפט הזה גדול כל כך למעלת הארץ הקדושה שאינה סובלת עוברי עברה, והיתה מקיאה אנשי התועבות ההם, ועל כן הקדימה עתה וקאה הגוי הזה משם. מדוע סדום נענשה יותר מערים אחרות שגם בהן היתה שחיתות?

"קדושה אני מבקש. קודש קודשים אני מבקש. תנו לי קדושת ארץ ישראל. תנו לי קדושת אהבת ישראל"
(הרב נריה)

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ג: עקידת יצחק

קרא את פרק כב וענה על השאלות הבאות:

סיבת העקידה

"וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם" (א)

1. עיין בדברי תרגום יונתן:

והוה בתר פתגמיא האילין מן די נצו יצחק וישמעאל ישמעאל הוה אמר: לי חמא למירות ית אבא דאנא בריה בוכריא ויצחק הוה אמר לי חמי למירות ית אבא דאנא בר שרה אנתתיה ואנת בר הגר אמתא דאמי. עני ישמעאל ואמר אנא זכאי יתיר מנך דאנא אתגזרית לתליסרי שנין ואין הות צבותי למעכבא לא הוינא מסר נפשי לאתגזרא, ואנת אתגזרת בר תמניא יומין אילו הוה בך מנדעא דלמא לא הוית מסר נפשך לאתגזרא!

מתיב יצחק ואמר הא נא יומיא בר תלתין ושית שנין ואילו בעי קודשא בריך הוא לכולי אבריי לא הויתי מעכב מן יד אשתמעו פתגמין האילין קדם מרי עלמא ומן יד מימרא דיי נסי ית אברהם...

תרגום: ויהי אחר הדברים האלה שהתווכחו יצחק וישמעאל. ישמעאל היה אומר: לי ראוי לרשת את אבא, שאני בנו הבכור. ויצחק היה אומר: לי ראוי לרשת את אבא, שאני בן שרתו, ואתה הוא בן הגר, אמתה של אמי. ענה ישמעאל ואמר: אני ראוי יותר ממך שאני מלתי את עצמי ל13 שנים, ואם הייתי רוצה לעכב לא הייתי מוסר נפשי למול (בגיל מאוחר כזה), ואילו אתה מלת לגיל 8 ימים, ואילו היה בך דעת אולי לא היית מוסר את נפשך למול. השיב יצחק ואמר לו: הנה אני היום בן 36 שנים ואם היה רוצה הקב"ה לכל אבריי – לא הייתי מעכב! כאשר נשמעו הדברים הללו לפני הקב"ה, מיד ציווה הקב"ה לנסות את אברהם...

לפי התרגום, בעקבות מה התרחשה עקידת יצחק?

---

2. כיצד לפי הסבר התרגום מובן מדוע נסיון העקידה הוא דוקא לאברהם ולא ליצחק?

---

3. עיין בדברי הגמרא (סנהדרין פט/ב):

"ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם" (אחר מאי)? א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן, דכתיב (בראשית כא, ח): "ויגדל הילד ויגמל" וגו' אמר שטן לפני הקב"ה: רבוננו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו! מיד: "והאלהים נסה את אברהם".

לפי דברי הגמרא, מה הוביל לעקידת יצחק?

---

4. עיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא (א):

"ואחר שהכתוב אומר בתחלה והאלהים נסה את אברהם סרו כל הטענות והשם נסהו כדי שיקבל שכר".
מה מטרת נסיון העקידה לפי דבריו?

---

5. מה ההבדל בין פניית הקב"ה לאברהם בנסיון העקידה לעומת נסיון עזיבת ארצו ומולדתו (המופיע ב: יב, א), ומדוע? היעזר ברש"י בפרקנו על פסוק ב

---

6. מדוע הקב"ה לא אומר "קח נא את יצחק" אלא: "את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק"? 2 סיבות ברש"י

---

7. "ולך לך אל ארץ המדינה": מדוע הר המוריה נקרא בשם זה? רש"י

---

8. "העלהו שם לעלה": מה היה ציווי ה', ומדוע? ומה אברהם הבין בטעות שה' התכוון לעשות? רש"י

---

9. "על אחד הקרים אשר אמר אליך": מדוע הקב"ה לא אמר מיד על איזה הר בדיוק מדובר? רש"י

---

10. עיין בדברי הרמב"ן הבאים: (ב)

וצוהו להעלותו במקום שהוא כי הוא ההר חמד אלהים לשבתו, ורצה שתהיה זכות העקידה בקרבנות לעולם כאשר אמר אברהם "ה' יראה",
מדוע לפי הסבר הרמב"ן הקב"ה צוה את אברהם להקריב את יצחק דוקא בהר המוריה?

ועוד כי למען צדקו הגדיל טרחו ורצה שיעשה זה אחרי מהלך שלשה ימים, כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, היתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשיהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה. וכך אמרו בבראשית רבה (נה, ו): "רבי עקיבא אומר נסה אותו בוודאי שלא יהיו אומרין הממו וערבבו ולא היה יודע מה לעשות".
מדוע אברהם היה צריך ללכת שלושה ימים ולא להקריב מיד ביום הראשון שיצא עם יצחק מביתו?

הליכת אברהם ויצחק להר המוריה

11. עיין בדברי החזקוני (ה) הבאים:

שבו לכם פה – ירא היה פן יעכבוהו מלשחוט את בנו. **עם החמור** – נהג בהר בחומר גדולה שלא נהג שם בהמתו.
א. מדוע אברהם לא לקח איתם את שני הנערים? ומדוע הוא השאיר שם את החמור?

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ב: הפיכת סדום

ונשתחווה ונשובה – שלפי צורך השעה אפשר לשנות הדבור.
ב. מה הקושיא שהטרידה את החזקוני וכיצד הוא תירץ אותה?

---

12. **הגמרא** (יבמות סב/א) דורשת את המילים: "שבו לכם פה עם החמור", "עם הדומה לחמור".
ובמדרש בראשית רבה (נו, א-ב) 42 נאמר: "וינרא את המקום מרחק", מה ראה? ראה ענן קשור בקר, אמר דומה שאותו מקום שאמר לי הקדוש ברוך הוא להקריב את בני שם.
אמר ליצחק: בני, רואה אתה מה שאני רואה? אמר לו הן! אמר לשני נערי: רואים אתם מה שאני רואה? אמרו לו לאו!
אמר הואיל וחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים (בראשית כב, ה): שבו לכם פה עם החמור... שבו לכם פה עם החמור = עם החמור. **במה שונה הסבר הגמרא והמדרש מהסברו של החזקוני ביחס לסיבת השארת אברהם את הנערים מאחור?**

---

13. **המדרש** (בראשית רבה נו, ד) מספר שהמלאך פונה לאברהם וליצחק בקשר לעקידת יצחק: וזה לשונו:
ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי (בראשית כב, ז), בא לו סמאל אצל אבינו אברהם אמר ליה סבא סבא או בדת לבד, בן שנתו לך למאה שנה אתה הולך לשחטו, אמר לו על מנת כן! אמר לו ואם מנסה אותך יותר מכן את יכול לעמוד, (איוב ד, ב): הנסה דבר אליך תלאה? אמר לו ונתר על דין. אמר לו למחר אומר לך שופך דם את חייב ששפכת דמו של בנד, אמר לו, על מנת כן.
לשם מה פונה המלאך לאברהם, וכיצד הוא מנסה לשכנע אותו?

וכיון שלא הועיל ממנו כלום בא לו אצל יצחק, אמר לו ברא דעלובתא (=בן העלובה), הולך הוא לשחטך! אמר לו על מנת כן.
אמר לו אם כן כל אותן הפרגזיות שעשית אמך לישמעאל שנאיה דביתה ירותא, ואתה אינך מכניס בלבך. כד לא תיעול מילא תיעול פלגא (=אמנם לא הצליח לשכנע אותו לגמרי, אבל יצר אצלו ספק מסויים), הךא הוא דכתוב: "ויאמר יצחק אל אברהם אביו אבי", למה אבי אבי שתי פעמים? כדאי שיתמלא עליו רחמים.
מדוע המלאך פונה ליצחק, והאם הוא מצליח לשכנע אותו?

(בראשית כב, ז): ויאמר הנה האש והעצים, אמר לו יצרף להווא גברא דיגער ביה! מפל מקום אלהים יראה לו השם בני, ואם לאו אתה השם לעלה בני, (בראשית כב, ח): וילכו שניהם יחדו, זה לעקד וזה לעקד, זה לשחט וזה לשחט.
לפי המדרש, כיצד אברהם עונה ליצחק לשאלתו "איה השם לעולה?"

---

14. **המדרש** (בראשית רבה נו, ח) מספר על בקשה מיוחדת שיצחק מבקש מאברהם אביו:
אמר רבי יצחק בשעה שבקש אברהם לעקד יצחק בנו, אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצער, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן, אלא כפתני יפה יפה (=קשור אותי חזק), מיד: ויעקד את יצחק, כלום יכול אדם לכפות בן שלשים ושבע (נסח אחר: בן עשרים ושש שנה) אלא לדעתו.
לפי דברי המדרש, האם יצחק הבין בסמוך לעקידה שהוא עתיד לעלות לעולה? כיצד הדבר בא לידי ביטוי?

מדוע חשוב ליצחק ביקש מאביו: "כִּפְתָנִי יָפָה יָפָה"?

מִיָּד וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת יְדוֹ, הוּא שׁוֹלֵחַ יָד לְטַל אֶת הַסִּפִּין. וְעֵינָיו מוֹרִידוֹת דְּמָעוֹת וְנוֹפְלוֹת דְּמָעוֹת לְעֵינָיו שֶׁל יִצְחָק מֵרַחֲמֵנוֹ שֶׁל אָבָא, וְאַף עַל פִּי כֵן הֵלֵב שְׂמֵחַ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצֵרוֹ, כִּיצַד הַמְדַרְשׁ מֵתָאֵר אֶת תְּחוּשָׁתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם בִּיחֹס לְעִקִּידַת בְּנוֹ יִצְחָק?

כיצד לדעתך ניתן לקיים את רצון ה' ברגעים שנראה שהדבר קשה ביותר מבחינה ריגשית?

כיצד דברי המדרש מעצימים את יצחק ואברהם?

וְהָיָה הַמְּלֻאָכִים מִתְקַבְּצִין כְּתוֹת כְּתוֹת מְלֻמְעָלָן, מָה הוֹוֹן צְוָחִין? (ישעיה לג, ח): "נִשְׁמָוּ מִסְּלוֹת שְׁבַת עֲבָר אֲרַח הַפֶּר בְּרִית מְאֹס עָרִים" = אֵין רְצוֹנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהִיא בְּדַעְתוֹ לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו שֶׁל יִצְחָק. (ישעיה לג, ח): לֹא חָשַׁב אָנוּשׁ, לֹא עֲמָדָה זְכוּת לְאֲבִרְהָם לִית לְכָל בְּרִיָּה חֲשִׁיבוֹת קְדָמוֹי. כִּיצַד הַמְּלֻאָכִים מְגִיבִים לְהַתְנַהֲגוֹתֵם שֶׁל אֲבִרְהָם וְיִצְחָק?

רגע העקידה

(י) וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת יְדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשֹׁחַט אֶת בְּנוֹ:

15. רבינו בחיי (י) מתאר את דברי יצחק לאברהם רגע לפני הנפת המאכלת (=סכין):

ויקח את המאכלת – אמר: אבי, אל תודיע לאמי כשהיא עומדת על הגג או כשהיא עומדת על הבור שמא תפיל עצמה ותמות. מה מטריד את יצחק רגע לפני שהוא יודע שהוא הולך להשחט? מה הדבר מגלה על אופיו?

16. הכתב והקבלה (י) מסביר כיצד אברהם ניגש למעשה שחיטת בנו:

וישלח אברהם את ידו. יורה בזה דלקיחת המאכלת לא היתה בעצלות ושפלות ידים כעושה דבר דלא ניחא ליה, אבל בזריזות גדולה כמי שפושט ידו לקחת דבר שחשקה נפשו בו, וכמו שהעיד הכתוב על זריזותו כל שלשת הימים. ככה גם ברגע אחרונה העיד הכתוב שלא היה בכח טבע רחמי האב על בנו להחליש אהבתו בגמרה של מצוה, ולעבוד עבודת הקדש בשחיטת בנו בזריזות נפלאה. כי לשון שליחות יורה על הזריזות, לכן השגת הקנינים שמשתדלים אחריו בזריזותו נקרא משלח ידך (ראה ט"ו, ט).

כיצד אברהם ניגש לשחיטת בנו? מה הדבר מגלה על דבקות אברהם בקב"ה?

17. רבינו בחיי (י):

כשרצה לשחטו, ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם, שני פעמים מפני שהיה ממהר לשחטו.
א. מדוע המלאך פונה אל אברהם פעמיים בשמו?

ב. מדוע לדעתך אברהם מיהר לשחוט אותו?

ויאמר: "אל תשלח ידך", א"ל מי אתה? א"ל: מלאך אני! א"ל כשנאמר לי "קח את בנד" הוא (=הקב"ה) בעצמו אמר לי, ועכשיו אם הוא מבקש הוא יאמר לי!
ג. כיצד אברהם מגיב לשמע עצירתו על ידי המלאך, ומדוע?

מיד: "ויקרא מלאך ה' שנית מן השמים, א"ל בי נשבעתי נאם ה' וגו'. א"ל: רבש"ע אתה נשבעת, ואני נשבעתי שלא ארד מן המזבח עד שאומר לך מה שאני צריך, לא אמרת לי כה יהיה זרעך?! ממי? א"ל: מיצחק. א"ל: רבש"ע כשם שהיה בלבבי להשיבך: אתמול אמרת לי "כי ביצחק יקרא לך זרע" עכשיו תאמר לי והעלהו לעולה, וכבשתי את יצרי ולא השיבותי, כך כשיהיו בני חוטאין נכנסין לצרה תהא זוכר להם עקדה זו, ותחשב לפניך כאלו אפרו צבור על גבי המזבח וכאלו דמו זרוק לפניך על המזבח, ותסלח לכל עונותם.
ד. מה אברהם אבינו "דורש" מהקב"ה בעקבות עמידתו בנסיון העקידה?

ה. מנין שאברהם דרש זאת מהקב"ה? העתק את לשון רבינו בחיי!

ו. מה נימוקו של אברהם לכך שהוא "מעיז" לתבוע זאת מהקב"ה?

השכר עבור המוכנות של אברהם להקריב את יצחק

18. מהו השכר שמובטח לאברהם בעקבות עמידתו בנסיון העקידה?

19. "וְהִתְבָּרַכְוּ בְּזֶרַעַךְ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלְיִי": (יח)
ספורנו (יח):

והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. כשיקראו כולם בשם ה' לעבדו שכס אחד כלם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם:
א. מהי הברכה: "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ"?

העמק דבר (יח):

והתברכו בזרעך וגו'. הוא ברכה בפני עצמה. שישאו חן וחסד בעיני אוה"ע עד שיתברכו בס:

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ב: הפיכת סדום

ב. מהי הברכה לפי הסבר הנצי"ב בפירושו העמק דבר?

ג. הנצי"ב:

עקב אשר שמעת בקולי. ברכה זו אינו בשביל שלא חשך את בנו אלא עקב אשר הבין בקול ה' ולמד מדבריו שרצונו לעשות קרבן קבוע... על כן זכו בניו שיהא חוט של חן נמשך עליהם כחוק העוסק בתורה...

שאלת אתגר סופר דופר: לפי הנצי"ב, מדוע זכה אברהם שזרעו יתברך על ידי הגויים? ומהי הסיבה שהוא שולל לסיבת הברכה?

מתנצל שהדף הסתיים למרות שהיו לי עוד הרבה שאלות לשאול...

נא לא להקפיד עלי...

אך כמו כל דבר טוב, גם הלימוד המרתק הזה נגאד...

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ג: עקידת יצחק

קרא את פרק כב וענה על השאלות הבאות:

סיבת העקידה

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם" (א)

20. עיין בדברי תרגום יונתן:

והוה בתר פתגמיה האילין מן די נצו יצחק וישמעאל ישמעאל הוה אמר: לי חמא למירות ית אבא דאנא בריה בוכריא ויצחק הוה אמר לי חמי למירות ית אבא דאנא בר שרה אנתתיה ואנת בר הגר אמתא דאמי. עני ישמעאל ואמר אנא זכאי יתיר מנך דאנא אתגזרית לתליסרי שנין ואין הות צבותי למעכבא לא הוינא מסר נפשי לאתגזרא, ואנת אתגזרת בר תמניא יומין אילו הוה בך מנדעא דלמא לא הוית מסר נפשך לאתגזרא!

מתיב יצחק ואמר הא נא יומיא בר תלתין ושית שנין ואילו בעי קודשא בריך הוא לכולי אבריי לא הויתי מעכב מן יד אשתמעו פתגמין האילין קדם מרי עלמא ומן יד מימרא דיי נסי ית אברהם...

תרגום: ויהי אחר הדברים האלה שהתוכחו יצחק וישמעאל. ישמעאל היה אומר: לי ראוי לרשת את אבא, שאני בנו הבכור. ויצחק היה אומר: לי ראוי לרשת את אבא, שאני בן שרה אשתו, ואתה הוא בן הגר, אמתה של אמי. ענה ישמעאל ואמר: אני ראוי יותר ממך שאני מלתי את עצמי ל13 שנים, ואם הייתי רוצה לעכב לא הייתי מוסר נפשי למול (בגיל מאוחר כזה), ואילו אתה מלת לגיל 8 ימים, ואילו היה בך דעת אולי לא היית מוסר את נפשך למול. השיב יצחק ואמר לו: הנה אני היום בן 36 שנים ואם היה רוצה הקב"ה לכל אבריי – לא הייתי מעכב! כאשר נשמעו הדברים הללו לפני הקב"ה, מיד ציווה הקב"ה לנסות את אברהם...

לפי התרגום, בעקבות מה התרחשה עקידת יצחק?

---

21. כיצד לפי הסבר התרגום מובן מדוע נסיון העקידה הוא דוקא לאברהם ולא ליצחק?

---

22. עיין בדברי הגמרא (סנהדרין פט/ב):

"ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם" (אחר מאי)? "א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן, דכתיב (בראשית כא, ח): "ויגדל הילד ויגמל" וגו' אמר שטן לפני הקב"ה: רבוננו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו, אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו! מיד: "והאלהים נסה את אברהם".

לפי דברי הגמרא, מה הוביל לעקידת יצחק?

---

23. עיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא (א):

"ואחר שהכתוב אומר בתחלה והאלהים נסה את אברהם סרו כל הטענות והשם נסהו כדי שיקבל שכר".
מה מטרת נסיון העקידה לפי דבריו?

---

24. מה ההבדל בין פניית הקב"ה לאברהם בנסיון העקידה לעומת נסיון עזיבת ארצו ומולדתו (המופיע ב: יב, א), ומדוע? היעזר ברש"י בפרקנו על פסוק ב

---

25. מדוע הקב"ה לא אומר "קח נא את יצחק" אלא: "אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ אֶת יִצְחָק"? 2 סיבות ברש"י

---

26. "וְלֹךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה": מדוע הר המוריה נקרא בשם זה? רש"י

---

27. "וְהֵעֵלְהוּ שָׁם לְעֹלָה": מה היה ציווי ה', ומדוע? ומה אברהם הבין בטעות שה' התכוון לעשות? רש"י

---

28. "עַל אֶחָד הַקְּרִים אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךְ": מדוע הקב"ה לא אמר **מיד** על איזה הר בדיוק מדובר? רש"י

---

29. עיין בדברי הרמב"ן הבאים: (ב)

וצוהו להעלותו במקום שהוא כי הוא ההר חמד אלהים לשבתו, ורצה שתהיה זכות העקידה בקרבנות לעולם כאשר אמר אברהם "ה' יראה",
מדוע לפי הסבר הרמב"ן הקב"ה ציוה את אברהם להקריב את יצחק דוקא בהר המוריה?

ועוד כי למען צדקו הגדיל טרחו ורצה שיעשה זה אחרי מהלך שלשה ימים, כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, היתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשיהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה. וכך אמרו בבראשית רבה (נה, ו): "רבי עקיבא אומר נסה אותו בוודאי שלא יהיו אומרין הממו וערבבו ולא היה יודע מה לעשות".
מדוע אברהם היה צריך ללכת שלושה ימים ולא להקריב מיד ביום הראשון שיצא עם יצחק מביתו?

הליכת אברהם ויצחק להר המוריה

30. עיין בדברי החזקוני (ה) הבאים:

שבו לכם פה – ירא היה פן יעכבוהו מלשחוט את בנו. **עם החמור** – נהג בהר בחומרא גדולה שלא נהג שם בהמתו.
ג. מדוע אברהם לא לקח איתם את שני הנערים? ומדוע הוא השאיר שם את החמור?

ונשתחווה ונשובה – שלפי צורך השעה אפשר לשנות הדבור.
ד. מה הקושיא שהטרידה את החזקוני וכיצד הוא תירץ אותה?

---

31. הגמרא (יבמות סב/א) דורשת את המילים: "שבו לכם פה עם החמור", "עם הדומה לחמור".
ובמדרש בראשית רבה (נו, א-ב) 48 נאמר: "וינרא את המקום מרחק", מה ראה? ראה עגן קשור בקר, אמר דומה שאותו מקום שאמר לי הקדוש ברוך הוא להקריב את בני שם.
אמר ליצחק: בני, רואה אתה מה שאני רואה? אמר לו הן! אמר לשני נערי: רואים אתם מה שאני רואה? אמרו לו לאו!
אמר הואיל וחמור אינו רואה ואתם אין אתם רואים (בראשית כב, ה): שבו לכם פה עם החמור... שבו לכם פה עם החמור = עם החמור. במה שונה הסבר הגמרא והמדרש מהסברו של החזקוני ביחס לסיבת השארת אברהם את הנערים מאחור?

---

32. המדרש (בראשית רבה נו, ד) מספר שהמלאך פונה לאברהם וליצחק בקשר לעקידת יצחק: וזה לשונו:
ויאמר יצחק אל אברהם אבי ויאמר אבי (בראשית כב, ז), בא לו סמאל אצל אבינו אברהם אמר ליה סבא סבא או בדת לבד, בן שנתו לך למאה שנה אתה הולך לשחטו, אמר לו על מנת כן! אמר לו ואם מנסה אותך יותר מכן את יכול לעמוד, (איוב ד, ב): הנסה דבר אליך תלאה? אמר לו ונתר על דין. אמר לו למחר אומר לך שופך דם את חייב ששפכת דמו של בנד, אמר לו, על מנת כן.
לשם מה פונה המלאך לאברהם, וכיצד הוא מנסה לשכנע אותו?

וכיון שלא הועיל ממנו כלום בא לו אצל יצחק, אמר לו ברא דעלובתא (=בן העלובה), הולך הוא לשחטך! אמר לו על מנת כן.
אמר לו אם כן כל אותן הפרגזיות שעשית אמך לישמעאל שנאיה דביתה ירותא, ואתה אינך מכניס בלבך. כד לא תיעול מילא תיעול פלגא (=אמנם לא הצליח לשכנע אותו לגמרי, אבל יצר אצלו ספק מסויים), הךא הוא דכתוב: "ויאמר יצחק אל אברהם אבי אבי", למה אבי אבי שתי פעמים? כדאי שיתמלא עליו רחמים.
מדוע המלאך פונה ליצחק, והאם הוא מצליח לשכנע אותו?

(בראשית כב, ז): ויאמר הנה האש והעצים, אמר לו יצר לה הוא גברא דיגער ביה! מפל מקום אלהים יראה לו השעה בני, ואם לאו אתה השעה לעלה בני, (בראשית כב, ח): וילכו שניהם יחדו, זה לעקד וזה לעקד, זה לשחט וזה לשחט.
לפי המדרש, כיצד אברהם עונה ליצחק לשאלתו "איה השעה לעולה"?

---

33. המדרש (בראשית רבה נו, ח) מספר על בקשה מיוחדת שיצחק מבקש מאברהם אביו:
אמר רבי יצחק בשעה שבקש אברהם לעקד יצחק בנו, אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן, אלא כפתני יפה יפה (=קשור אותי חזק), מיד: ויעקד את יצחק, כלום יכול אדם לכפות בן שלשים ושבע (נסח אחר: בן עשרים ושש שנה) אלא לדעתו.
לפי דברי המדרש, האם יצחק הבין בסמוך לעקידה שהוא עתיד לעלות לעולה? כיצד הדבר בא לידי ביטוי?

מדוע חשוב ליצחק ביקש מאביו: "כִּפְתָנִי יָפָה יָפָה"?

מִיָּד וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת יְדוֹ, הוּא שׁוֹלַח יָד לְטַל אֶת הַסִּפִּין. וְעֵינָיו מוֹרִידוֹת דְּמָעוֹת וְנוֹפְלוֹת דְּמָעוֹת לְעֵינָיו שֶׁל יִצְחָק מֵרַחֲמָנוּתוֹ שֶׁל אָבָא, וְאָף עַל פִּי כֹן הֵלֵב שְׂמֵחַ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצֵרוֹ, כִּיצַד הַמְדַרְשׁ מֵתָאֵר אֶת תְּחוּשָׁתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם בִּיחֹס לְעִקִּידַת בְּנוֹ יִצְחָק?

כיצד לדעתך ניתן לקיים את רצון ה' ברגעים שנראה שהדבר קשה ביותר מבחינה ריגשית?

כיצד דברי המדרש מעצימים את יצחק ואברהם?

וְהָיָה הַמְּלֻאָכִים מִתְקַבְּצִין כְּתוֹת כְּתוֹת מְלֻמְעָלָן, מָה הוּוֹן צְוָחִין? (ישעיה לג, ח): "נִשְׁמָוּ מִסְּלוֹת שְׁבַת עֲבָר אֲרַח הַפֶּר בְּרִית מְאֹס עָרִים" = אֵין רְצוֹנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהִיא בְּדַעְתּוֹ לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו שֶׁל יִצְחָק. (ישעיה לג, ח): לֹא חָשַׁב אָנוּשׁ, לֹא עֲמָדָה זְכוּת לְאֲבִרְהָם לִית לְכָל בְּרִיָּה חֲשִׁיבוֹת קְדָמוֹי. כִּיצַד הַמְּלֻאָכִים מְגִיבִים לְהַתְנַהֲגוֹתֵם שֶׁל אֲבִרְהָם וְיִצְחָק?

רגע העקידה

(י) וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת יְדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת בְּנוֹ:
34. רבינו בחיי (י) מתאר את דברי יצחק לאברהם רגע לפני הנפת המאכלת (=סכי):
ויקח את המאכלת – אמר: אבי, אל תודיע לאמי כשהיא עומדת על הגג או כשהיא עומדת על הבור שמא תפיל עצמה ותמות.
מה מטריד את יצחק רגע לפני שהוא יודע שהוא הולך להשחית? מה הדבר מגלה על אופיו?

35. הכתב והקבלה (י) מסביר כיצד אברהם ניגש למעשה שחיטת בנו:
וישלח אברהם את ידו. יורה בזה דלקיחת המאכלת לא היתה בעצלות ושפלות ידים כעושה דבר דלא ניחא ליה, אבל בזריזות גדולה כמי שפושט ידו לקחת דבר שחשקה נפשו בו, וכמו שהעיד הכתוב על זריזותו כל שלשת הימים. ככה גם ברגע אחרונה העיד הכתוב שלא היה בכח טבע רחמי האב על בנו להחליש אהבתו בגמרה של מצוה, ולעבוד עבודת הקדש בשחיטת בנו בזריזות נפלאה. כי לשון שליחות יורה על הזריזות, לכן השגת הקנינים שמשתדלים אחריו בזריזותו נקרא משלח ידך (ראה ט"ו, ט).

כיצד אברהם ניגש לשחיטת בנו? מה הדבר מגלה על דבקות אברהם בקב"ה?

36. רבינו בחיי (י):

כשרצה לשחטו, ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם, שני פעמים מפני שהיה ממהר לשחטו.
ז. מדוע המלאך פונה אל אברהם פעמיים בשמו?

ח. מדוע לדעתך אברהם מיהר לשחוט אותו?

ויאמר: "אל תשלח ידך", א"ל מי אתה? א"ל: מלאך אני! א"ל כשנאמר לי "קח את בנך" הוא (=הקב"ה) בעצמו אמר לי, ועכשיו אם הוא מבקש הוא יאמר לי!
ט. כיצד אברהם מגיב לשמע עצירתו על ידי המלאך, ומדוע?

מיד: "ויקרא מלאך ה' שנית מן השמים, א"ל בי נשבעתי נאם ה' וגו'. א"ל: רבש"ע אתה נשבעת, ואני נשבעתי שלא ארד מן המזבח עד שאומר לך מה שאני צריך, לא אמרת לי כה יהיה זרעך?! ממי? א"ל: מיצחק. א"ל: רבש"ע כשם שהיה בלבבי להשיבך: אתמול אמרת לי "כי ביצחק יקרא לך זרע" עכשיו תאמר לי והעלהו לעולה, וכבשתי את יצרי ולא השיבותי, כך כשיהיו בני חוטאין נכנסין לצרה תהא זוכר להם עקדה זו, ותחשב לפניך כאלו אפרו צבור על גבי המזבח וכאלו דמו זרוק לפניך על המזבח, ותסלח לכל עונותם.
י. מה אברהם אבינו "דורש" מהקב"ה בעקבות עמידתו בנסיון העקידה?

יא. מנין שאברהם דרש זאת מהקב"ה? העתק את לשון רבינו בחיי!

יב. מה נימוקו של אברהם לכך שהוא "מעיז" לתבוע זאת מהקב"ה?

השכר עבור המוכנות של אברהם להקריב את יצחק

37. מהו השכר שמובטח לאברהם בעקבות עמידתו בנסיון העקידה?

38. "וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרַעְךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עִקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלְיִי": (יח)
ספורנו (יח):

והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. כשיקראו כולם בשם ה' לעבדו שכס אחד כלם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם:
ד. מהי הברכה: "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ"?

העמק דבר (יח):

והתברכו בזרעך וגו'. הוא ברכה בפני עצמה. שישאו חן וחסד בעיני אוה"ע עד שיתברכו בס:

ו. הנצי"ב:

עקב אשר שמעת בקולי. ברכה זו אינו בשביל שלא חשך את בנו אלא עקב אשר הבין בקול ה' ולמד מדבריו שרצונו לעשות קרבן קבוע... על כן זכו בניו שיהא חוט של חן נמשך עליהם כחוק העוסק בתורה...

שאלת אתגר סופר דופר: לפי הנצי"ב, מדוע זכה אברהם שזרעו יתברך על ידי הגויים? ומהי הסיבה שהוא שולל לסיבת הברכה?

מתנצל שהדף הסתיים למרות שהיו לי עוד הרבה שאלות לשאול...

נא לא להקפיד עלי...

אך כמו כל דבר טוב, גם הלימוד המרתק הזה נגמר...

אברהם ושרה ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה

קרא את פרק כג וענה על השאלות הבאות:

וַיְהִי־חַיִּי שָׂרָה (א)

1. כמה שנים חייה שרה אמנו?

2. עיין ברש"י על פסוק א, וכתוב: מדוע התורה כתבה את המילה: "שנה" לאחר כל כלל וכלל?

3. עיין בדברי הרמב"ן הבאים:

מאה שנה ועשרים שנה לשון רש"י: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי וכן כתב בשני חיי אברהם (להלן כה ז) ואין מדרשו זה נכון, שהרי בשני חיי ישמעאל (ספ פסוק יז) נאמר כשני חיי אברהם בשוה, ולא היו שוים בטובה, אבל היה מתחלה רשע ועשה תשובה בסוף ועוד, כי שנה שנה לחלק משמע, ואיננו נדרש להשוותן.

א. האם הרמב"ן מסכים להסברו של רש"י, ומדוע?

ב. מתי לדעת הרמב"ן משתמשים בלשון: "שנה, שנה ושנים"?

ג. מהיכן לדעת הרמב"ן למדו שכל שנות חייה של שרה היו לטובה?

4. עיין בפירוש בעל הטורים:

"ויהיו חיי שרה" ... ד"א (=דבר אחר): מִנְיָן "ויהיו" היו עיקר שנותיה (כלומר) משנולד יצחק, דבת תשעים היתה כשנולד וכל ימיה קכ"ז. מה רומזת התורה כשהיא משתמשת בביטוי: "ויהיו" ביחס לתיאור משך שנות חיי שרה?

5. עיין בפירושו של אור החיים הקדוש:

או ירצה (=ניתן לפרש) לפי מאמרם ז"ל הנזכר שמתה על ידי בשורה רעה (=ששמעה על עקידת יצחק) זה יגיד שאם לא היה המאורע עוד לה חיים, והוא אומר: "ויהיו" פירוש הויה חדשה משונית מהקצבה שקצבת ימיה (המקורית) יותר הם, ועל ידי מעשה הנזכר היו חייה סך האמור בענין,

א. כיצד מסביר האור החיים הקדוש את הלשון: "ויהי" שנכתב לגבי מיתת שרה אמנו? מה לומדים מכך?

ואומר: "חיי שרה", כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם.

ב. מה כוונת הביטוי: "כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם"!

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה

... ולמה שפירשתי שעל ידי סיבת הבשורה עלו לה חייה פחות ממה שהיו, יכולן להודיע משפט החסד אשר ישפוט הקב"ה לידידיו, כי כל צדיק שלא השלים ימיו לסיבה ידועה, לא יגרע ה' מצדיק מה שהיה מרויח אילו חי שניו שלמים וישלים לו שכרו על השנים שלא פעל בהם דבר, כי יאמר אליו אילו הייתי חי תִּאֲזָנְתִּי היתה לְסִגְל דבר טוב, והוא אומר: שני חיי שרה פִּיּוּן אל השאר, שכל שנותיה היו חיים ממנה והאירו מכבודה.

ג. מהו המסר אותו מלמד האור החיים הקדוש ביחס לכך שאדם מת בגיל בגיל "מוקדם" יותר מהמתוכנן?

ד. מהיכן אור החיים הקדוש לומד זאת?

תגובת אברהם למיתת שרה

6. עיין במדרש הבא (בראשית רבה נח, ה):

"וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסִפְד לְשָׂרָה". מַהֲיָכֵן בָּא? אָמַר... רַבִּי יוֹסִי... מֵהַר הַמּוֹרְיָה, וַיִּמְתָּה שָׂרָה מֵאוֹתוֹ צָעַר, לְפִיכָךְ נִסְמְכָה עֲקֵדָה לְיִצְחָק חַיִּי שָׂרָה".

הסבר! מהו הרמז בכתוב שממנו למד המדרש שיש קשר בין מיתת שרה למעשה העקידה?

7. עיין בהסבר הרמב"ן (ב):

או שיהיה לשון "ויבא" לאמר: שנתעורר אברהם להספד הזה והתחיל לעשותו, כי כל מתעורר ומתחיל במלאכה יקרא בא אליה וזה לשון מורגל בדברי חכמים... ולא יתכן בעיני שבא מעיר אחרת אל חברו, שאלו היה כן, היה מזכיר אותו המקום, והיה הכתוב מפרש: "וישמע אברהם ויבא ממקום פלוני".

כיצד מסביר הרמב"ן את המילים: "ויבוא אברהם" לפי הפשט? וכיצד הוא מוכיח את דבריו?

בקשת אברהם אחוזת קבר לקבורת שרה

8. ישנו שיח ארוך בין אברהם לבני חת. השלם את הטבלה הבאה:

פניית אברהם לבני חת					
פסוקים	בקשת אברהם	נימוק אברהם	פסוקים	תשובת בני חת	נימוקם
ט-ד			ה-ו		
פניית אברהם לעפרון					
פסוקים	בקשת אברהם	בפני מי נאמרה הבקשה?	פסוקים	תשובת עפרון	בפני מי נאמר?
ט-ח			י-יא		

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה

יג		יד-טו		
----	--	-------	--	--

9. "גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם" (ד)

א. עיין בהסבר רבי אברהם אבן עזרא:

גַּר - לבדו הוא הלך. **ותושב** - הוא הגר היושב בארץ.

מה ההבדל בין "גר" ל"תושב"?

ב. עיין בהסבר הרמב"ן (ד) בביאור השיח שבין בני חת לאברהם:

היה המנהג להיות להם בתי קברות, איש לבית אבותיו, ושדה קבורה אחד יקברו בו כל הגרים.

והנה אברהם אמר אל בני חת, אני גַּר מארץ אחרת ולא הנחלתי מאבותי בית הקברות בארץ הזאת, והנה עתה אני תושב

עמכם, כי חפצתי לשבת בארץ הזאת, ולכן תנו קבר להיות לי לאחוזת עולם כאחד מכם.

מה ביקש אברהם מבני חת, ומדוע?

ומפני שאמר "תנו", חשבו שבקש אותה מהם במתנה, וענו אותו אינך נחשב בעינינו כגר ותושב, אבל אתה מלך, המליכך

האלהים עלינו ואנחנו ואדמתנו עבדים לך, תקח כל בית הקברות שתחפוץ בו וקבור מתך שם, ויהיה לך לאחוזת קבר לעולם,

כי איש ממנו לא ימנעהו ממך.

מה **הבינו** בני חת מאברהם? באיזה אופן הוא ביקש לקבל מהם את מערת המכפלה והשדה?

---

10. עיין בפירוש הרא"ש (י):

"לכל באי שער עירו" לגלות המקח לסוחרים הבאים לעיר שיוודע להם.

מדוע, לדעתך, חשוב לתורה לציין שהמשא ומתן של עפרון ואברהם היה בפני כל הסוחרים?

---

11. מדוע, **לדעתך**, לאחר הסכמת בני חת לתת לאברהם אחוזת קבר הוא ביקש ש"יסדרו לו פגישה" עם עפרון?

---

12. עיין בפירושים הבאים, וכתוב מדוע לדעת כל פירוש אברהם לא הסתפק בהסכמת בני חת אלא ביקש את אישור עפרון

בשביל לקנות את מערת המכפלה?

רמב"ן (ח): "אבל אם רצונכם שאקבור מתי פגעו לי בעפרון שיש לו מערה בקצה שדהו, ואיננה לו בית קברות אבותיו, כי

לשדה היא להם".

חזקוני (ח): "עפרון לא היה חתי (אלא) בא ונתיישב בתוכם ונעשה נשיא ואמר להם אברהם שיבקשו מעפרון שיסכים

בדבר".

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה

13. מהי הפעולה שעשה אברהם לאחר השיחה עם בני חת ועם עפרון? (פסוקים: ז, יב)

---

14. עיין בפירושים הבאים, וכתוב לדעת כל אחד מהם: מדוע אברהם עשה זאת?
רבי אברהם אבן עזרא (ז): והשתחויה שישוח ראשו וזה משפט הנותן שבח לאחר וגם משה השתחוה לחותנו.

אור החיים (ז): ויקם וגוי וישתחו וגוי גילה להם היפך דבריהם אליו כי אינו מחזיק עצמו נשיא להם אלא בגדר שהם בכבוד למעלה ממנו.

---

15. האם לפי יחסם כלפיו הוא היה חייב לנהוג כך כלפיהם? הוכח!

---

16. מדוע, לדעתך, למרות הסכמת בני חת ועפרון לתת לאברהם אחוזת קבר בחינם אברהם התעקש לשלם עליה?

---

17. עיין בהסבר המלבי"ם (ט):

ויתן לי את מערת המכפלה. ר"ל שיתן אותה לי במתנה, ובפרט שהיא בקצה שדהו, ועקר טעם הנמוס שלא ימכור איש נחלתו לזרים לא שייך בזה, כי עקר השדה תשאר בידו והמערה היא רק זוית קטנה בקצה השדה,
א. **מדוע לדעת המלבי"ם אברהם מבקש מעפרון כמתנה?** היעזר בדברי הרמב"ן שבשאלה 9ב

ואמר **"בכסף מלא"**, שרצונו לומר: שבינו לבין עצמו יקבל גם הוא ממנו מתנה כסף מלא בענין שלא יגיע הפסד לעפרון, אך **יתננה לי בתוככם**, שבפני העם יהיה בתורת מתנה שע"ז אינו מוזהר מן החק והנמוס, כדי שיהיה לאחוזת קבר, כי כל שנעשה בדרך מתנה יכול לתת אחוזה, בפרט שהעם מסכימים ועפרון הוא המפרש את החק להיתר, שמה שיתן מעות יהיה דרך מתנה לא דרך מכר.

ב. **מדוע להסבר המלבי"ם אברהם מתעקש לשלם עבור השדה והמערה?**

---

18. עיין בדברי המדרש (בראשית רבה עט, ז):

אמר רבי יודן בר סימון זה אהד משלשה מקומות שאין אמות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם, ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה, דכתיב (בראשית כג, טז): וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרו, בית המקדש, דכתיב (דברי הימים א כא, כה): ויתן דויד לארנון במקום וגוי. וקבורתו של יוסף: ויקן את חלקת השדה, יעקב קנה שקם.

מדוע לדברי המדרש אברהם אבינו הקפיד לשלם עבור השדה ומערת המכפלה?

---

19. עיין בדברי בעל הטורים (יז):

ויקם שדה עפרון – ר"ת (=ראשי תיבות) בהפך: "עשוי". רמז לעשו שיקום לערער על המערה.

אברהם ושרה – ענקי הרוח – חלק ד: קבורת שרה
מדוע לדעת בעל הטורים דוקא את מערת המכפלה מקפיד אברהם לקנות בכסף מלא?

---

20. "וַיִּקַּם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרָא הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ... (יז)
רש"י (יז): ויקם שדה עפרון - תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך.
ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו':
מהו כוונת הפסוק לפי הפשט, וכיצד חכמים דורשים את מעמד המערה לאחר שהפכה להיות של אברהם?

**קיבלת מתנה מאיש זר? תיזהר שלא יתחכם איתך בהמשך...
מה אתה אומר אולי עדיף לשלם...**

יצחק ורביקה גדולי אומתנו – חלק א: חיפוש אשה ליצחק

קרא את פרק כד, פסוקים א-כז וענה על השאלות הבאות:

שליחות אליעזר

1. מה מצווה אברהם את אליעזר? (א-ד)

2. מהם שלושת הדברים שאברהם משביע את העבד להקפיד עליהם? (ג,ד,ו)

א. (ג)

ב. (ד)

ג. (ו)

3. עיין בדברי רבינו בחיי (ג): "הזהירו בשבועה שלא יקח אשה לבנו מבנות כנען הזרע המקולל"
מדוע לדברי רבינו בחיי לאברהם חשוב שהאשה לא תהיה מבנות כנען?

4. עיין בדברי הכתב והקבלה (ג) הבאים:

כי הכנענים היו רעים במדות ובמעשים... ולזה ימשך ענינם אל הבנים, ולזה הרחיק בנות אנשי כנען.
א. מדוע לדבריו, לאברהם חשוב שהאשה לא תהיה מבנות כנען?

אמנם לבן ובתואל עם היותם עובדי אלילים אין מן המחויב שיעבור רשומם לבניהם, כי אמונה הכוזבת לא תעשה רושם רק
בנפש ולא יתפשט בבנים, לכן בחרו האבות בבנות בתואל ולבן (ר"ף):
ב. מדוע אברהם לא חשש שהפגם הזה יהיה גם ביחס לבני לבן ובתואל?

5. עיין בהסבר הנצי"ב (ב):

אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו. הקדים הכתוב לבאר שלש תכונות בכח אליעזר. אשר משום זה היה מסוגל לשליחות
הלו. באשר ענין הנדרש להשתדלות נגמר ויוצא לאור ע"י א' משלשה אופנים. פעם ע"י לשון רכה והפצרה. פעם ע"י שכל
והרחבת דברים. פעם ע"י דעה רחבה ומענה עז. והכל לפי הענין והאדם שבא עמו בדברים. והנה ידוע שאין טבע כל ב"א
שוין. יש ב"א מוכשרים לגמור הענין בזה האופן דוקא ויש להיפך וכאן לא ידע אברהם האיך יהיה נדרש לבצע הענין. ע"כ
בחר בזה העבד שהיו לו כל התכונות. שהיה עבדו ונכנע לאדוניו במענה רך.
מדוע אברהם ציווה/השביע את אליעזר, מה היה מיוחד בתכונותיו?

6. עיין בדברי הרמב"ן (ג) הבאים:

ואשביעך בה' היה ראוי לאברהם שיצוה את יצחק בנו שלא יקח אשה מבנות כנען, אבל היה רצונו לשלוח בחייו אל
ארצו ומשפחתו והשביע העבד לעשות כן בחייו או במותו, ולכן הוצרך על כל פנים להשביע לעבד ללכת שם, והוצרך
לאמר אני מצוך שלא תקח אשה לבני מבנות כנען ושתלך אל ארצי ותקח לו אשה מבית אבי וכיון שהשביע את העבד על
זה, לא הוצרך לצוות את יצחק דבר כי יודע בו שלא יעבור על רצון אביו ועל השבועה שהשביע את עבדו, כי היה הענין
נודע ליצחק באמת.

מדוע אברהם השביע את אליעזר ולא את יצחק?

יצחק ורביקה גדולי אומתנו: חלק א – חיפוש אשה ליצחק

7. עיין בפירוש **העמק דבר** (ו):

פן תשיב את בני שמה. ידוע הטעם שהיי נחשב לעולה שאסור להוציאו לחוץ. והיינו דבר המלאך בשעת עקידה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני...
מדוע אברהם הזהיר את אליעזר שיצחק לא יצא לארץ מולדתו של אברהם?

שליחות העבד

8. "ויברך הגמלים" (יא)

א. הרשב"ם מסביר: "שני ברכים יש לגמל זה על גב זה וצריך להבריכו פעמים קודם שישתה מפני גובהו".
מה הכוונה "ויברך הגמלים", ולשם מה אליעזר עשה זאת?

ב. עם כמה גמלים אליעזר הגיע? (ו)

מבחן אליעזר לנערה

9. מה "המבחן" שעושה אליעזר כדי לברר מי האשה שתתאים ליצחק? (יא-יד)

10. מדוע אליעזר בחר דוקא במבחן הזה? מה התכונה שחיפש אליעזר? היעזר בדברי רש"י על פסוק יד

11. עיין בדברי **רבי אברהם אבן עזרא** (יד) הבאים:

אותה הוכחת - נסמך העבד על תפלת הנביא שהשם ענהו והוכיח בחלום על יד המלאך. שהוא שליח השם לעזרו. והעבד חשב בלבו כי אין עם נדיב כמו משפחת אדוניו.

א. מדוע אליעזר היה משוכנע שהמבחן שעשה יברר אשה הראויה לבית אברהם?

ורבים יתמהו באמרים שלא שאל כהוגן.

ב. מה הסכנה במבחן שעשה אליעזר?

12. עיין בדברי **חז"ל** (תענית ד/א) הבאים:

אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, שלשה שאלו שלא כהגון, לשנים השיבום כהגון, לאחד השיבוהו שלא כהגון, ואלו הן, אֶלְעִיזָר עֶבֶד אַבְרָהָם, וְשְׂאוּל בֶן קִישׁ, וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי. אֶלְעִיזָר עֶבֶד אַבְרָהָם, דְּכָתִיב, (בראשית כד) ("ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים"), "והיה הנערה אשר אמר אליה" וגו', יכול אפלו חגרת, או סומא? השיבוהו כהגון ונדדמנה לו רבקה.

יצחק ורבקה גדולי אומתנו: חלק א – חיפוש אשה ליצחק

א. לדברי חז"ל בגמרא, מדוע "המבחן" שעשה אליעזר לא היה כהוגן?

ב. מדוע לדעתך למרות שאליעזר שאל שלא כהוגן, הקב"ה השיבו כהוגן וזימן לו את רבקה?

* במדרש רבה (ויקרא רבה לז, ד) יש נוסח אחר, והוא: "אלו יצתה שפחה כנענית... היית אומר אותה הוכחת לעבדך ליצחק?!"

ג. עיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא (יד) הבאים:

ולא ידעתי למה (אמרו שאליעזר שאל שלא כהוגן) כי אילו היתה נערה אחרת שתשקהו ותשקה לגמליו ומצאה שהיא ממשפחה אחרת היה עוזב אותה ולא הפסיד כלום. כי ויאמר בת מי את פירושו וכבר אמר לה קודם שיתן לה כלום. וכן אמר ואשאל אותה ואשים הנזם וכלל הדבר שהתפלל לשם שיוכיח אחת ממשפחת אדוניו. וההוכחה שתעשה דרך מוסר כמו בת נדיב והשם שמע תפלתו.

מדוע לשיטת רבי אברהם אבן עזרא אליעזר נהג כהוגן?

תכונותיה של רבקה

13. התורה מתארת את מעלותיה של רבקה:

א. מהן שתי המעלות שמתוארות בפשט הפסוקים? (טז)

ב. עיין בדברי רש"י הבאים (על סנהדרין דף פב/ב):

מעשה כנען - זמה, כדאמרין בערבי פסחים (ק"ג, ב) חמשה דברים צוה כנען את בניו, ואהבו את הזמה. כיצד לפי הניגוד שבין רבקה לעמי כנען, ניתן להבין מדוע היה חשוב לאברהם שאליעזר ישיא את רבקה אשה ממשפחתו מפרד ארם ולא מעמי כנען?

ג. עיין במדרש (בראשית רבה ס, ה):

"ויתרד העינה ותמלא כדה ותעל", כל הנשים יורדות וממלאות מן העין, וזו פיון שראו אותה המים מיד עלו, אמר לה הקדוש ברוך הוא את סימן לבגיד, מה את פיון שראו אותה המים מיד עלו, אף בגיד פיון שהבאר רואה אותה מיד תהיה עולה, הדיא הוא דכתיב (במדבר כא, יז): "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר".

מהי המעלה הרוחנית שמתוארת ביחס לרבקה, שגרמה לאליעזר לבדוק אותה במבחן שקבע?

שעת "המבחן" של אליעזר

14. האם רבקה עמדה במבחן שאליעזר הציב בפניה? הסבר!

15. מנין ידעה רבקה שגם הגמלים צריכים לשתות? היעזר בתשובתך לשאלה 8...

יצחק ורבקה גדולי אומתנו: חלק א – חיפוש אשה ליצחק

16. כאשר אליעזר רואה כיצד רבקה פועלת הוא מבין שרבקה ראוייה לבית אברהם. (יח-כ)
א. מהם הביטויים לכך?

ב. כיצד התנהגות זו מתאימה לביתו של אברהם? היעזר במה שלמדנו בפרק יח לגבי הכנסת האורחים של שרה ואברהם...

17. "וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאָה לָהּ מִחֵרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ ה' דָּרְכּוֹ אִם לֹא" (כא).
א. הסבר את הפסוק בלשונך!

ב. מה הקושיא שיש על הפסוק הזה?

ג. עיין בהסבר רש"י (כא):
משתאה - משתומם ומתבהל על שראה דבריו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו.
לפי הסבר רש"י, מה פשר השתאותו של אליעזר?

תוצאות המבחן

18. "וַיְהִי כִּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַשְּׁנֵי צְמִידִים עַל יָדָיָהּ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם" (כב)
א. מה הקושיא על מעשהו של אליעזר? היעזר בדברי רש"י שבשאלה הקודמת!

ב. עיין בדברי הרמב"ן (כב):
"וַיֹּאמֶר לָהּ בַּת מִי אַתְּ" ואחרי שאמרה אליו: "בת בתואל אנכי", שם הנזם על אפה והצמידים על ידיה, כאשר אמר להם...
כיצד הרמב"ן מיישב את הקושיא?

ג. **שאלת אתגר:** מהי הקושיא הנוספת שמתיישב על פי פירוש הרמב"ן? השווה בין פסוקים: כב-כב לפסוקים: מו-מח

19. כיצד מגיב אליעזר כשהוא מגלה שהמבחן שלו הצליח? (כו-כז)

פגישת אליעזר את משפחת רבקה

20. בפרק שלנו מתואר שנעשו דברים במרוצה:
א. מיהם הרצים?

יצחק ורבקה גדולי אומתנו: חלק א – חיפוש אשה ליצחק

ב. הסבר מדוע כל אחד מהם רץ? היעזר בפרשנים השונים...

---

21. היכן התקיימה פגישת אליעזר ולבן, ומדוע דוקא שם? היעזר בפירוש רש"י

---

22. כאשר לבן אומר לאליעזר: "וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ ה' לְמָה תַעֲמִד בַּחוּץ וְאַנְכִי פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמְקוֹם לְגַמְלִים" (לא) היכן הם נמצאים באותו זמן?

---

23. מדוע אליעזר לא מוכן לאכול עד שהוא ידבר בפני משפחת רבקה? מה הדבר מגלה על אליעזר? (לג)

---

24. כיצד אליעזר מציג את עצמו בפניהם? העתק את הפסוק

---

25. "וַיֹּאמֶר אֶל אֲדָנָי אֵלֵי לֹא תִלְךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי": (לט)
א. מדוע לדעתך אליעזר מספר זאת למשפחת רבקה?

ב. עיין בפירוש רש"י לפסוק:

"אֲלֵי" כתיב. בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם: בני ברוך ואתה ארוך, ואין ארוך מתדבק בברוך.
1. למי רצה אליעזר להשיא את יצחק, ומדוע אברהם התנגד לכך?

---

2. מדוע לדעתך היה חשוב לאליעזר לומר זאת ללבן?

---

26. כיצד משפחת רבקה מגיבה לסיפור אליעזר עבד אברהם? העתק את הפסוק

---

27. כיצד מגיב אליעזר לדבריהם? נב-נד (3 דברים)

---

28. לבן (שהיה אחי רבקה) ואמה, מבקשים שתשב עמם "ימים" או "עשור" לפני שהיא תצא ליצחק. בכמה זמן מדובר? (נה)

יצחק ורבקה גדולי אומתנו: חלק א – חיפוש אשה ליצחק

29. מה גורם ללבן ואמו לשאול את רבקה האם היא מוכנה להצטרף לאליעזר? (נו-נד)

30. מהי הברכה שמברכים את רבקה לפני יציאתה? (ס)

31. כאשר רבקה רואה את יצחק כתוב: "ותפול מעל הגמל". (ד) עיין בפירושים השונים, מה בדיוק היא עשתה?
רש"י: ותפל - השמיטה עצמה לארץ כתרגומו ואתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע.
רבינו בחיי: ותפול מעל הגמל - אין הכונה שנפלה אלא לשון הטיה שהטתה את עצמה מעט לצד אחד אבל נשארה על הגמל.

רמב"ן: ולדעתי, בראות רבקה איש הולך לקראתה בשדה שירט הדרך והלך בשדה לעומתם, ידעה כי הוא בא לראותם ולקרוא לשלום או להכניסם אל ביתו ללון, עשתה כדרך מוסר הנשים לעמוד בהצנע.

רשב"ם: ותפול מעל הגמל - לצניעות לפי שהיתה רוכבת כמו איש משום ביעתותי דגמלא כדמפרש בפסחים :

ספורנו: ותפול מעל הגמל. הכניעה ראשה בהיותה על הגמל לכבוד יצחק.

העמק דבר: ותפל מעל הגמל. מרוב פחד ואימה. אמנם לא ידעה ממי היא מתפחדת.

32. "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאבה וינחם יצחק אחרי אמו": (ז)

א. עיין פירוש **רש"י:**

ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר): אחרי אמו.

מדוע כשרבקה הגיעה יצחק התנחם על פטירת אמו? במה רבקה דמתה לשרה?

ב. לפי דיוק מהפסוקים, האם יצחק התחתן עם רבקה מכיוון שאהב אותה או שאחר שהתחתן איתה אהב אותה?

ספר לי: היית רוצה לשלוח מישהו לשלוח לך אשה או לבחור בעצמך?...

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשו

קרא את פרק כה, פסוקים יט-לד וענה על השאלות הבאות:

הכמיהה לבן

1. עיין בדברי הרשב"ם (כ) הבאים:

בן מ' שנה - וכתוב בן ס' שנה בלדת אותם משני הפסוקים הללו למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה.
כמה שנים היתה רבקה עקרה? מה הוכחתו לכך?

2. "וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵה' לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהָרַר רַבֶּקָה אִשְׁתּוֹ": (כא)

א. עיין בדברי חז"ל (יבמות סד/א) הבאים:

"א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים".
מדוע האבות הקדושים לא הצליחו ללדת ילדים בקלות?

ב. תפילת מי התקבלה לפני ה' על עקרות רבקה – תפילת רבקה או תפילת יצחק?

ג. מדוע, לדעתך, דוקא תפילת יצחק התקבלה?

ד. עיין בדברי רש"י (כא) הבאים:

ויעתר לו – לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה. (יבמות סד/א).

לפי דברי רש"י, מה היתרון בתפילת יצחק לעומת תפילת רבקה?

ה. עיין בדברי אור החיים הקדוש (כ) הבאים:

בת בתואל הארמי וגוי אחות וגוי - טעם שחזר הכתוב להודיע זה, לא להשמיענו בת מי היא אלא ללמד סנגוריא על רבקה, לפי שאומר בסמוך ויעתר לו ה', לו ולא לה, ותבא הסברא לומר כי טעם הדבר לצד פחיתות רבקה ח"ו כי לא ראויה לשמוע אליה אלהים, לזה הקדים לומר בת בתואל לומר כי זו היא סיבה למה שהעתיר ה' ליצחק כי הוא בן אברהם והיא בת בתואל... לצד שלא נתפרסם רשעותו בעולם בא להודיע כי רשע היה ובאמצעותו לא הוכשרה תפילת רבקה כתפילת יצחק.

כיצד מחדד אור החיים הקדוש לגבי הסיבה לכך שתפילת רבקה לא התקבלה?

ואומר: אחות לבן - ללא צורך... אלא הטעם הוא שבא ללמד זכות על רבקה בראותינו שילדה בן רשע מובהק, ותאמר איך מבטן ברוך יצא ארוך, לזה אמר כי זה הוא סיבה לדבר היותה אחות לבן "הארמיי" פירוש "הרמאיי" בתוספת רשע על אביו, וכבר קדמו חז"ל (שמו"ר ז ה) רוב הבנים [דומין לאחי האם] לטעם הידוע, ולזה יצא עשו, וזולת זה צאצאי צדיקים היו יוצאים ממנה כי צדקת גמורה היתה...

ו. לדברי אור החיים הקדוש, מהו האופן הנוסף שבו באה לידי ביטוי צידקתה של רבקה?

עוד רמז בהודעת אחות לבן על דרך אומרם ז"ל (ב"ר ס"ג) שטעם רבקה שהיתה עקרה הוא לצד ברכת לבן כדי שלא יראה כי ברכתו תעשה מעשה טוב, לזה קודם שאמר הכתוב כי עקרה היא קדם לומר טעם הדבר ואמר אחות לבן, פירוש וזו היתה סיבה שנעקרה רבקה עד שהוצרכו לתפילה.

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשיו

ז. לדברי המדרש שמציין אור החיים הקדוש, מה הסיבה הנוספת לכך שרבקה היתה עקרה בהתחלה?

יעקב ועשיו – שונים מבטן

ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם פן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה' : (כב)

3. רש"י: "ותאמר אם כן". גדול צער העבור. "למה זה אנכי". מתאוה ומתפללת על הריון: על מה הצטערה רבקה?

---

4. עיין בדברי המדרש (בראשית רבה סג, ו) הבאים:

"ויתרצו הבנים בקרבה" (בראשית כה, כב)... רבי פרכיה בשם רבי לוי שלא תאמר משיצא ממעי אמו נדדוג לו, אלא עד שהיא במעי אמו זרתייה מתוחה לקבליה, הן היא דכתיב (תהלים נח, ד): "זרו רשעים מרחם". בשעה שהיתה עומדת על פתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרנס לצאת, הן היא דכתיב (ירמיה א, ה): "בטרים אצרך בבטן ידעתיך", ובשעה שהיתה עוברת על פתי עבודת פוכבים עשו רץ ומפרנס לצאת, הן היא דכתיב: "זרו רשעים מרחם". מה כל כך הטריד את רבקה בהריון שלה?

---

5. האם לפי דברי המדרש התנהגות יעקב ועשיו נגרמה בגלל חינוך הוריהם או בגלל התכונות שכל אחד מהם נולד איתן?

---

6. רש"י: ותלך לדרוש - לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה' - שיגיד לה מה תהא בסופה.

כיצד ניסתה רבקה להתמודד עם הקושי שהיה לה?

---

7. מה היא התשובה שמקבלת רבקה מה' (כג)

---

8. רש"י מסביר: מלאם יאמץ - לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל וכה"א אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים.

לפי דברי רש"י, מה הוא היחס שיהיה בין יעקב לעשיו?

---

9. כיצד דברי ה' לרבקה הניחו את דעתה? הסבר לפי הפירושים השונים:

רשב"ם: (כג) אל תיראי כי צער העיבור שלך בשביל שתאומים יש בבטן שמרובה צער העיבור של שנים מעיבור אחד.

ספורנו: (כג) ממעיד יפרדו. ולא ימות אחד מהם בהתרוצצם.

רמב"ן: (כג) ויתכן שיאמר עוד כי בעבור היותם שני גוים שונאים ונלחמים זה בזה, עשו בתחלת יצירתם מריבה רמז

למה שיהיה ביניהם בסוף, ועתה ינוחו ותמצא מנוח והשקט לנפשה.

כלי יקר: (כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטן... ב' ילדים בבטן אחד יהיה עובד ה' ואחד עובד ע"ג ולעולם ה' אחד ואין

זולתו. יצחק... היה ירא מצד אשתו כי היא בת בתואל ואחות לבן... פן יצא ממנה זרע בלתי הגון כמו שיצא ישמעאל מהגר ואולי זה סיבת עקרותה. וכאשר נתרוצצו הבנים בקרבה אחד מפרנס לצאת על פתח ביהמ"ד ואחד מפרנס לצאת על פתח ע"ג בזה הרגישה שודאי אחד יהיה צדיק ואחד רשע על כן אמרה למה זה אנכי, כי כמוני כהגר ומה אנכי טוב

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשיו

ממנה ולמה זה התפללתי ותלך לדרוש את ה' מה הועילה תפלתי?! ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך זה רבי ואנטונינוס, והועילה תפלתה שגם עשו יצא ממנו זרע כשר כאנטונינוס ושאר גרי צדק, מה שאין כן בישמעאל ובה את טובה מהגר.

משך חכמה: (כג) וכיון שראתה שהבנים מתרוצצים וכשהולכת לבית ע"ז עשו מפרכס לצאת הרי כאן האחד טוב והאחד רע ולמה זה אנכי שלא כדרך שרה שלרבקה ניתן גם את הטוב גם את הרע ולא ביררו לה הטוב לעצמו והשיבו לה שני גוים זה אנטונינוס הרי שבחלק הרע שלך מעורבב גם הטוב ולכן המה שניהם בבטןך.

תכונותיו ואופיו של עשו

10. לפי פשט הפסוקים, מי הבכור – יעקב או עשיו? (כה)

11. כיצד מראהו של עשו מתואר? (כה)

12. מה מראהו של עשו מלמד על תכונותיו? היעזר בדברי רש"י (כה)
רש"י: אדמוני - סימן הוא שיהא שופך דמים. **רשב"ם**: כאדרת שער - שלובשים הרועים.

13. מי קרא לעשיו בשם זה? ומדוע קראו לה דוקא בשם זה? היעזר בפירוש רש"י

14. מדוע יצחק אוהב את עשו? העתקת הסיבה המתוארת בפסוק (כח)

15. עיין בפירוש רבינו בחיי (כח):
ויהאב יצחק את עשו כי ציד בפיו - יבאר הכתוב כי לא היה אוהב אותו בשביל בכורתו רק (=אלא) לפי שהיה מהנה אותו בצידו.
מה מדגיש רבינו בחיי (כח) לגבי אהבת יצחק לעשו?

16. מהם ההסברים השונים ל: "כִּי צִיד כְּפִיּוֹ"?
רבינו בחיי (כח): ולמַדְנֵנו הכתוב כי עשו הרשע היה ציד משני צדדין: "כי יצוד החיות במדברות ובשדות ממה שהזכיר איש שדה, ויצוד גם כן דעת אביו כשהיה מזמן ההנאות בפיו מתוך ערמת דבריו וזהו כי ציד בפיו.

רמב"ן (כח): כי ציד בפיו "אמרו המפרשים (הראב"ע, והרד"ק): כי יתן ציד בפיו של יצחק...
זיתכן לפרש "ויהאב יצחק את עשו", בעבור כי בפיו של יצחק ציד תמיד, כל היום יתאוה לאכול את הציד, ותמיד הוא בפיו, לא יאכל דבר אחר, והוא המביא לו כאשר אמר איש יודע ציד.
ויהנכון בעיני כי היא מליצה, כי עשו ציד בפי אביו, יכנה האיש במעשה לתדירותו.

17. עיין במדרש (דברים רבה א, טו) הבא:
אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא כָּבֵד בְּרִיָּה אֶת אָבוֹתָיו כְּמוֹ אֲנִי אֶת אָבוֹתַי, וּמְצַאתִי שְׂכַבְד עֲשׂוֹ לְאָבִיו יוֹתֵר מִמֶּנִּי.

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשיו

פיצד: אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הֵייתִי מְשֻׁמֵשׁ אֶת אָבִי בְּכָלִים צוֹאִים, וְכִשְׁהֵייתִי הוֹלֵךְ לְשׁוּק הֵייתִי מְשָׁלֵף אוֹתָן הַכָּלִים וְלֹבֵשׁ כְּלָיִם נְאִים וְיוֹצֵא בְהֵן, אֲבָל עָשׂוּ לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵן, אֲלָא אוֹתָן כְּלָיִם שֶׁהָיָה לֹבֵשׁ וּמְשַׁמֵּשׁ בְּהֵן אֶת אָבִיו, הֵן מְעָלִים. **מהי המצווה שעשו "הידר" בה?**

18. עיין בדברי המהר"ל (ספר תפארת ישראל פרק מא) הבאים:

ודע כי לא היה דבר זה מה שהיה משמש עשו את אביו במקרה כי אין דברים כאלו במקרה שיהיה זריז במצוה כמו זאת... עשו שכל מדתו היה מדת הדין הוא בפרט היה מוכן לזה שהיה דבק לגמרי באביו כאשר אביו הביא אותו לעולם במדה זאת שהוא מדתו והבן זה. וכבר התבאר גם כן כי אין לך מצוה שהדין מחייב אותה יותר מן כבוד אב ואם שהדין מחייב אותה לכך ומכל שכן עשו שהיה כל מעשיו מדת הדין מוכן ביותר למצוה הזאת.
מדוע עָשׂוּ מהדר דוקא אחר מצווה הזו?

תכונותיו ואופיו של יעקב

19. רש"י (כו): "ויקרא שמו יעקב" – הקב"ה. דבר אחר: אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב.
מי קרא ליעקב בשם זה? מהיכן יש לדייק זאת? (כו)

20. עיין בדברי הכלי יקר (כו) הבאים:

ויקרא שמו יעקב. ובעשו נאמר: "ויקראו שמו עשו" כי רבים קראו לו עשו! לפי שהדרכים הרעים הם רבים והדרך הטוב אינו כי אם (=אלא) אחד, על כן היו רבים אשר הסכימו על שמו של עשו, אמנם על יעקב לא יסכימו כי אם יחידי הדור ואנשי סגולה, ובני עליה מועטים הם.
מה הרמז בכך שלגבי שמו של יעקב כתוב: "ויקרא" בלשון יחיד, ואילו לגבי שמו של עשו נאמר: "ויקראו" בלשון רבים?

וכבר ידעת כי שם עֵשׂו מורה על קניני העוה"ז שנעשו ונגמרו מיד בלידתו כמבואר למעלה. ושם יעקב מורה על השלימות הרוחני הנקנה בסוף על כן נאמר בעשו ויקראו וביעקב ויקרא וק"ל.
מה ההבדל בין שאיפתו ורצונו של יעקב לשאיפתו ורצונו של עשו?

21. רש"י (כו): בעקב עשו - ס"י שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו.
מה המעשה הראשון שעשה יעקב? מה הרמז שיש בכך?

22. עיין בדברי רש"י (כו) הבאים:

ואחרי כן יצא אחיו וגוי' - שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השניה צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן בה שתי אבנים זו תחת זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין.
לפי דברי מדרש האגדה שמביא רש"י, מיהו הבכור? כיצד הוא מוכיח זאת?

23. עיין בדברי הכלי יקר (כו) הבאים:

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשיו

כי יד ממשלתו לא יהיה לו מיד ביום הולדו כי אם בסוף בבואו בימים, כהוראת שם עקב המורה על הסוף כך השלימות הנפשי נקנה ביותר בסוף ימי חלדו של האדם, כי סוף כל דבר הכל נשמע וזקני ת"ח מוסיפין חכמה אבל ביום הולדו אין בו רושם כלל מן אותו שלימות הנפשי.

א. מה העיקרון הראשון שלומדים לחיינו מכך שיעקב אחז בעקב עשו?

וא"כ מוכרח הדבר לומר שאין שכר לצדיקים בעה"ז, שהרי עיקר זמן קניית השלימות הוא בימי הזקנה בהיותו קרוב לשערי מות כי אז שכלו הולך ומתגבר ואימתי יקבל שכרו כי ימי הזקנה אינן מוכנים לקבלת השכר כי כבר בטלו אצלו כל החמדות ותופר האביונה (קהלת יב ה), א"כ על כרחך אתה צריך לומר שיד השלימים אוחות בעקב עשו דהיינו סוף ממשלתו של עשו.

ב. מהו העקרון השני שיש ללמוד לפי דברי הכלי יקר?

24. עיין בדברי הכתב והקבלה (כו) הבאים:

"ויקרא שמו יעקב". זה ישאר בעקב ובסוף. כי זה יורה היות ידו אוחות בעקב אחיו. וכבר אמרו רבותינו האל יתברך קרא לו כן כי אמנם הוא ישאר אחר כליון כל האומות כאמרו כי אעשה כלה בכל הגוים ואותך לא אעשה כלה (רבי עובדיה ספורנו).

על שם מה נקרא יעקב בשם זה?

25. "וַיִּרְבֶּקֶה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב". (כח)

עיין בהסבר הרשב"ם (כח):

אוהבת את יעקב - שהיתה מכרת בתומתו וגם ממה שאמר הקב"ה ורב יעבוד צעיר. מהן שתי הסיבות שבגללן, להסבר הרשב"ם, רבקה אוהבת את יעקב?

מכירת הבכורה

26. לפי פשט הפסוקים, למי ראויה הבכורה?

27. מה הם היתרונות של הבכורה?

א. **רבי אברהם אבן עזרא** (לא): והבכורה שיקח פי שנים בממון אביו. **ויש אומרים** שיש לבכור לעולם מעלה על הצעיר לקום מפניו ולשרתו כבן לאב:

ב. **רש"י** (לא): לפי שהעבודה בבכורות.

ג. **רבינו בחיי** (לא): מעלת שררה וכבוד אחרי האב שיהיה הוא במקום האב לנהוג שררה על יתר אחיו והם יכבדוהו כאביהם, וגם בנכסים היה לו יתרון ומעלה עליהם.

יצחק ורביקה גדולי אומתנו – חלק ב: הכמיהה לבן, לידת יעקב ועשיו

28. **ספורנו** (לא): מכרה כיום. כי בהיות היום כל מגמת פניך אל מלאכתך באופן שאתה כ"כ עיף שאינך מכיר הנזיד אין ספק שלא תוכל להתעסק בענייני הבכורה לשרת לאל יתי' ולעשו' את הראוי לבכור:

מדוע יעקב דרש מעשו למכור לו את הבכורה בעקבות בקשת עשו: "הֲלֵעֵיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיף אֲנִי?"

29. **רשב"ם** (לא) מכרה כיום – כלומר: לאלתר מיד מכור לי חלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך, ואח"כ אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו "ויאכלו שם על הגל" לקיום ברית בין לבן ליעקב.

מה השכר שמשלם יעקב לעשו עבור הבכורה? ומה מטרת נתינת התבשיל לעשו?

30. מדוע חשוב להסביר שהתשלום עבור הבכורה אינו רק עבור התבשיל?

31. עיין בדברי **המדרש** (תנא דבי אליהו זוטא פרק יט) הבא:

אמרו רבותינו: **בעוד כשהיו יעקב ועשו במעי אמן** אמר יעקב לעשו עשו אחי שני אחים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא. העולם הזה יש בו אכילה ושתיה ומשא מתן ולשאת אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אינו כן בכל המדות הללו, ואם הוא רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב. ומנין שכך הוא? שנאמר: "ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי" כשם שהיינו אומרים בבטן. באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ויעקב נטל בחלקו העוה"ב...

לפי דברי המדרש, האם ניתן לבוא בטענות ליעקב אבינו על כך שניצל את עייפותו של עשו כדי לאלץ אותו למכור את הבכורה? הסבר!

32. איך עשו התייחס לבכורה לאחר שמכר אותה ליעקב?

33. עיין בדברי **רבינו בחיי** (לא) הבאים:

וזה דבר עשו למה זה לי בכורה, ואומנתי שהוא הציד קרוב שאמות בו בחיי אבי בלכתי לצוד החיות בשדות ובמדברות, וא"כ מה התועלת המגיע לי מן הבכורה?!, וזהו שאמר ויאכל וישת ויקם וילך, להורות כי אחר שאכל ושתה חזר לאומנותו והלך אל השדה לצידו, וזה היה דרכו ומשפטו כל הימים לאכול ולשתות ולצוד ולהמשך אחר התאוות וזה לו סבת בזוי הבכורה.

לדברי רבינו בחיי, מדוע עשו ביזה את הבכורה?

34. עיין בדברי **הנצי"ב** (העמק דבר לד) הבאים:

ויבז עשו את הבכורה. הראה לדעת לפני הבריות שעיקר מנהג בכורה אינו בדעת ישרה אלא מי שהוא מוכשר יותר במעלת עצמו ראוי להיות נכבד באחיו. ואחר דעת עשו נהגו כמה גדולי אוה"ע לבוז יחס ההולדה. אלא הכל תלוי בכשרונות טבע האדם.

מה הבעיה שהתפתחה מהתנהגותו המזלזלת של עשו ביחס לבכורה?

הפעם הגילה האחרונה שלך: בכבוד...

יצחק ורביקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה

קרא את פרק כז פסוקים א-מה, וענה על השאלות הבאות:

1. לפי הפשט, מה גרם ליצחק לבקש לברך את בנו הבכור? (א-ד)

כהות עיניו של יצחק

2. מה הכוונה "וַתִּתְּקֵן עֵינָיו מִרְאֵת"? _____

3. עיין בדברי רבינו בחיי (א) הבאים:

ותכהין עיניו מראות – על דרך הפשט כהוי העינים מנהג הזקנה... וכן מצינו ביעקב (בראשית מח) "ועיני ישראל כבדו מזוקן", גם באחיה השילוני (מלכים א יד) "כי קמו עיניו משיבו", ומה שכתוב במשה רבינו ע"ה לא כהתה עינו ולא נס לחה היה זה נס.

א. לפי הפשט, מדוע כהו עיניו של יצחק? מהן הראיות לכך?

ב. עיין בפסוק א, וציין מהי הראיה לפירוש זה!

וע"ד המדרש: "ותכהין עיניו מראות", אמרו בב"ר (=בראשית רבה): ע"י שנטל שחד מעשו כהו עיניו... ד"א (=דבר אחר, פירוש נוסף): כדי שיטול יעקב את הברכות, ד"א מפני עשן ע"ז (=עבודה זרה) שהיו מקטרות נשי עשו לע"ז, ד"א כדי שלא יהא יוצא לחוץ ויאמרו עליו זה אביו של רשע, אמר הקב"ה אני מכה את עיניו והוא יושב בבית, וזה שכתוב (משלי כח) בקום רשעים יסתר אדם... ד"א: ותכהין עיניו מראות בשכינה שהרי בשעה שנעקד ע"ג המזבח והציץ בשכינה ונגזר עליו אותה שעה שיכהו עיניו ולא רצה הקב"ה להענישו מיד שלא היתה דעתו אלא לנסות את אברהם...

ג. לפי הדרש, מהן ארבע הסיבות לכהיית עיניו של יצחק?

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

וע"י שהיה יצחק מצדיק לעשו הרשע בשביל כי ציד בפיו לכך יסירו ממנו צדקת צדיקים, זה משה שכתוב בו (דברים לד) לא כהתה עינו ולא נס לחה וגו'.

ד. מדוע בא על יצחק דוקא הדבר הזה?

---

4. עיין בדברי אור החיים הקדוש (א) הבאים:

בנו הגדול - נתינת טעם למה לא קרא ליעקב, כי זה הבכור. ואולי שלא ידע מהמכר.

וטעם יצחק שהיה חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למדת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בנייהם רשע והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל ותמצא שאמרו ז"ל (ב"ר פ ד) כי נענש יעקב שמנע דינה מעשו שאפשר שהיתה מחזירתו למוטב, הרי שאפשר לו לחזור למוטב.

מהן שתי הסיבות שמציין אור החיים הקדוש מדוע יצחק בוחר לברך דוקא את עשו ולא את יעקב?

---

5. עיין בדברי חזקוני הבאים (ב)

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה

לא ידעתי יום מותי - ואם אמות תפסיד הכל ממון ושררה שהרי מכרת לו בכורתך ולפיכך אני רוצה להקדים לתת לך הכל מחיים ולא יוכל יעקב להוציא מידך כלום שהרי מתנת בריא קיימת. לדבריו, מדוע יצחק פונה לעשו עבור קבלת הברכה?

6. עיין בדברי **הספורנו** (ב) הבאים:

לא ידעתי יום מותי. כי אמנם הברכה תחול יותר בהיות המברך סמוך למיתה כענין ביעקב ובמשה כי אז הנפש יותר נבדלת מן החומר. מדוע יצחק המתין עם הברכה עד סמוך למיתתו?

7. "וְרֵבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ" (ה) מה תמוה בפסוק זה?!

8. עיין בדברי **אור החיים** (ה) הבאים:

ורבקה שמעת וגוי' פירוש מודיע הכתוב כי רבקה נביאה היתה ושומעת תמיד בדברי יצחק וכו', הגם שלא ידבר בפניה והבן, ולזה אמר ורבקה שומעת בדבר וגוי' ולא אמר ותשמע רבקה וגוי' ולא אמר היתה שומעת וגוי' **ואולי כי דבר אליו יצחק בלט** (=בסוד) ולזה האמין בבוא יעקב כי הוא עשו כי באוזן עשו דבר, והגם כי עיני יצחק כבדו, עם כל זה הודיעו כי דברי סתר אליו **ואולי** כי לזה רמז הכתוב באומרו: "ויקרא את עשו וגוי' ויאמר אליו בני. ויאמר הנני" **פירוש**: נתיחדו לדברים נכמסים:

א. כיצד אור החיים הקדוש מסביר את ה"חידוש" בכך שרבקה שמעה את השיחה בין יצחק לעשו? כיצד נודע לרבקה מה אמר יצחק לעשו?

ב. כיצד לפי פירושו, ניתן להבין את פליאת יצחק בפסוק לג, על בואו של יעקב במקום עשו עם המטעמים לאביו?

9. עיין בדברי **רבינו בחיי** (ד) הבאים:

ועשה לי מטעמים וגוי' בעבור תברכך נפשי - אין כוונת יצחק בשאלת המטעמים בתענוג הגוף וחוש הטעם, אלא כדי שתהיה נפשו שמחה ומתענגת, כי בהתחזק כחות הגוף יתעוררו כחות הנפש ומתוך שמחת הנפש תחול עליו רוח הקודש, והוא שאמרו רז"ל אין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה שנאמר (מלכים ב ג) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה', ומטעם הזה יזכיר הנפש בכל פעם ופעם עם הברכה, ואמר בעבור תברכך נפשי, בעבור תברכני נפשך, למען תברכך נפשי. ומה שבקש מטעמים לשמחת הנפש ולא בקש כנור לנגן כמנהג הנביאים, מפני שהיה עתיד לברכו בדברים גופניים, טל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש, וע"כ רצה שתהיה סבת השמחה מאכל ממין הדבר שהוא רוצה לברכו **בו**:

א. מה "הקושי" שבבקשתו של יצחק מטעמים עבור הברכה?

ב. מדוע, לפי הסבר רבינו בחיי, יצחק ביקש מטעמים בעבור הברכה?

10. רבקה משתפת את יעקב במה שיצחק מצווה את עשו (ה-ז). מי יוזם שיעקב יקדים את עשו ויקבל במקומו את הברכה? הוכח! (ח-י)

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה

11. יעקב מסרב ונותן לכך שני נימוקים מדוע לא נכון שהוא יעשה את המעשה שיאפשר לו לקבל את הברכה במקום עשו. מהם שני הנימוקים (העתק אותם או כתוב בלשונך)?

א. (יא) _____

ב. (יב) _____

12. כיצד רבקה משכנעת את יעקב לעשות זאת? (יג)

13. עיין בדברי **אור החיים הקדוש** (כז) הבאים:

שמע בקולי - פירוש הגם שיש בדברים אלו כנגיבת הדעת, עם כל זה יש לך לשמוע בקולי, פירוש מלבד חיוב מצות כיבוד אב ואם שהיא מצות עשה, גם היא נביאה... וכבר כתבנו (לעיל טז ה ו) שיצטדק נביא באומרו לעבור על מצוה ממצות התורה לפי שעה.

מהם שני הנימוקים שנותנת רבקה ליעקב מדוע עליו לשמוע לה?

14. למרות שיעקב נעתר לבקשת אמו, הוא ממלא את בקשתה "בלי חשק" ובלא זריזות יתירה. הוכח זאת מהפסוקים! (יד-יז)

15. בעל **הכתב והקבלה** (טז) מסביר מדוע היה נכון שיעקב ירמה את אביו ויתחפש לעשו:

כבר אמר החכם עת לכל חפץ, כי לכל הדברים בין החיוב בין הסותר יש זמן קבוע, שאם בא בזמנו הוא משובח, ושלא בזמנו הוא מגונה... וככה הוא בכל הפעולות, דבשעה זו הוא מגונה מאד, ובשעה אחרת יש בה צד שבח... ואמרו: גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה.

א. מהו העקרון שיש לדעת לגבי כל מעשה ופעולה?

וככה הוא בענין זה דרבקה ויעקב, ענין הרמיה היא מגונה מאד לכל אדם אף כי לאשה עם בעלה ולבן עם אביו, אבל לפי העת והזמן פעולתם משובח, כי יצחק להיותו מוטעה מחלקת לשון עשו, והיה מחוסר ידיעה מכל תועבותיו, לכן היה חשוב בעיניו להשפיע עליו ברכתו, **ומה היה להם לרבקה וליעקב לעשות, ביוזעם כל תועבותיו. ומארת (=קללה) ה' ראוי לחול על בית רשע כזה, והברכה אליו היא לרעתו.** כי בתוספות טובות זמניות אליו יוסיף רשע על רשעתו ככתוב עושר אל תתן לי פן אשבע וכחשתי לאל.

ב. מדוע הרמאות של רבקה ויעקב כלפי יצחק **אינה אסורה** למרות שרמאות היא מידה שלילית?

ואם היו שותקים, היו מחייבים עצמם לעבור על לפני עור לא תתן מכשול, כי יצחק מצד טעותו הוא כעור בדרך, והמניחו ליפול ברשת פעולה לא טובה, הוא הוא הפורש רשת לרגליו להלכד במעשה רע,

ג. מדוע לדברי בעל הכתב והקבלה יעקב ורבקה **היו מחייבים** לרמות את יצחק?

ואם היו הולכים ומודיעים ליצחק את תועבותיו היו נלכדים ברשת חטא חמור בעון לשון הרע שהוא כע"א כג"ע וכשפ"ד. מצורף לזה, כמה מן הצער והיגון היו מביאים בזה אל יצחק בהודעו שיש לו בן שהתנכר לאביו שבשמים, בן שמסבת מעשיו המתועבים היה מקצר ימי חייו אביו אברהם חמש שנים,

ד. מדוע רבקה ויעקב לא גילו ליצחק שעשו רשע!?

הנה להנצל מכל הדרכים הרעים האלה, לא היה דרך אחרת לפניהם כ"א לעשות פעולה, המדומה כשקר וכרמיה למי שלא ידע טוב הענין, והוא אמת לאמתו למי שנודע תוכן הדבר ובירורו, והיא פעולה שהמרומה עצמו יודה וישבח את המרמה אותו על שהצילו מלהיות מצדיק את הרשע ומרשיע את הצדיק, וכמו שעשה יצחק באמת אחרי כן בשלחו את יעקב לחרן ברכו בנפש חפצה בברכת אברהם.

ה. מהיכן מוכיח בעל הכתב והקבלה שיצחק "הסכים" למעשה הרמאות שנעשה על ידי רביקה ויעקב?

ברכת יצחק ליעקב

16. עיין בדברי הספורנו (כט) הבאים:

גביר לאחיק. כי חשב שיהיה טוב ליעקב שתספיק לו נחלת א"י (=ארץ ישראל) ושיחיה בה עם איזה שעבוד כדי שלא יטרוד נפשו מאוד בענייני גשמיים והבלי הנפסדים כמו שקרה לזרעו אחר כך כאמרו מתאב אני את גאון יעקב ושיהיה טוב לו שיהיה משועבד תחת אחיו כאמרם ז"ל אי בטולך אי בטולא דבר עשו, מפני שידע שא"י היתה ראויה ליעקב בלבד לכן בזאת הברכה שחשב לברך את עשו לא הזכיר ברכת אברהם ולא ארץ ישראל כמו שהזכיר ליעקב כשהכירו (כח, ד) וברכו.

מה ההבדל בין הברכה שברך יצחק את מי שחשב שהוא עשיו לבין ברכת יצחק ליעקב?

17. הר"ן, רבינו ניסים, בדרשותיו (דרשות הר"ן – דרוש ב) מסביר שיצחק אהב את שני בניו ולכן רצה שיהיה טוב לשניהם. זה לשונו:

ואחשוב עוד, כי כאשר ברך יצחק את יעקב כבר ברך אותו כמסתפק אם הוא יעקב או עשו, כי כבר ראינו שהרגיש החשש באמרו (בראשית כז, כ) מה זה מהרת למצוא בני, ואמר עוד (בראשית כז, כא) גשה נא ואמשך וגו', ושילש עוד ואמר (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב וגו', ואין ספק שהקול אות חזק מהידים. א. האם יצחק היה משוכנע שעשו הוא זה שמקבל את הברכה?

ומכל זה נראה שלא היה ברור אצל יצחק שהיה עשו בלא ספק, אבל ברכו כמסתפק למה שהיה חושב כמו שאפשר, והוא כי אין ספק שיצחק היה אוהב את יעקב וחפץ בברכתו בכל מה שלא יביא היזק ממנו לעשו, ולזה חשב שברכתו היא אל העומד בין ברכיו, [ו]גם כי יהיה יעקב אי אפשר שתזיק לעשו, כי אי אפשר שיזכה יעקב מצד ברכתו מה שיקשה בעיניו ויהיה הפך כוונתו...

ב. לפי דברי הר"ן, על מה הקפיד יצחק בעת שבירך את יעקב כשחשב שהוא עשו, אך חשד שמא הוא יעקב?

18. הנצי"ב (העמק דבר פסוק כג) מסביר שסיבת ברכתו של יצחק לעשו לא נבעה מכך שרצה לתקן אלא משום שנוכח לדעת שעשו קיבל גם קצת מתכונותיו של יעקב, וזה לשונו:

ויברכהו. באשר הוחלט במחשבתו שהוא עשו. חשב עוד מה שהקול קול יעקב הוא בתחבולה נכונה לעשו לשנות קולו ולשונו הפעם באשר נדרש להמשיך רוח"ק (רוח הקודש) על דבריו של יצחק וטוב להזכיר שם ה' כלשון הכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך. וגם קול יעקב המורגל בתורה ותפלה מסוגל להופיע רוח"ק ע"כ עושה עשו ככה. ע"כ.

מה שיכנע את יצחק שטוב ונכון לברך את עשו?

יצחק ורביקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה

19. מה טוען עשו כלפי יעקב על שקיבל את הברכות "במקומו" (לד-לו)?

20. עיין בדברי הנצי"ב (העמק דבר יט) הבאים:

עשו בכרך. הזכיר לו בכורה. באשר ברכה זו היה רק מה שנוגע לעוה"ז. ויש לה שייכות לבכורה יותר מדברים שבקדושה שאין לה יחס כ"כ עם בכורה כאשר מצינו שנטלו כל דברים שבקדושה שהיה לבכורים. ונתנו לאחרים... לאיזו ברכה ראוי הבכור?

ואע"ג שיש גם בבכורה איזה מעלה רוחנית... מכל מקום איננה מכרעת הרבה את היתרונות של אחר משא"כ עניני עוה"ז. משום הכי רצה יצחק לזכות את עשו בכורו בברכת עוה"ז. ואמר יעקב כי אני הבכור באשר קנה הבכורה והיה בזה דבר אמת ליעקב אלא שיצחק לא ידע מזה: האם טענת עשו, שבעקבות שהוא הבכור דוקא הוא ראוי לברכה, נכונה?

21. מה נכלל בברכה שיצחק מברך את עשו? (לט-מ)

22. עיין בדברי רבינו בחיי (לט) הבאים, לגבי ברכת יצחק לעשו:

הנה משמני הארץ. לא תמצא בברכת עשו זכרון הש"י, אבל בברכת יעקב הזכיר ויתן לך האלהים, וזה יורה כי נתן לעשו משמנים וטל ולא במתת אלקים כמו ביעקב אלא בדרך מסלות הכוכבים ומזלות אשר זרעו של עשו מסורין להם, ונתנם לו לזמן (מוגבל)... ירמוז... כליון בסופם... וזה מורה שאין ברכתם אלא בעניני העוה"ז, ועוד שאין ברכתו של עשו אלא כשאין ישראל עושין רצונו של מקום, כי הברכות היו על תנאי ככל יעודי התורה שהם על תנאי... מהם שלושת הדברים שבהם מתייחדת ברכת עשו?

א.

ב.

ג.

23. מה תכנן עשו לעשות ליעקב בעקבות זה שלדעתו יעקב קיבל את "ברכתו"? (מא)

24. האם התכנן של עשו ראוי? (היעזר בכתוב בבראשית כה, כט-לד1 היעזר גם בדברי הנצי"ב שלעיל)

25. מה החשש שמפרטת רביקה באזני יעקב בבקשה ממנו שיברח מפני אחיו, עשו? (מב-מה) העתק את הפסוק

26. עיין במפרשים הבאים, וכתוב לפי כל אחד מהפירושים מיהם השניים שחוששת רביקה לאבד?

א. רש"י (מה): גם שניכם - אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך (רשב"ם – על ידי גואלי הדם).

ב. רבינו בחיי (מה):למה אשכל גם שניכם יום אחד - אביך ואתה שהרי עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי וגו' נמצא שיצחק מת עשו יהרג את יעקב ואז אהיה שכולה משניהם ביום אחד מבעלי ומבני.

יצחק ורבקה גדולי אומתנו – חלק ג: הברכה

ג. **הגרי"ז הלוי** (מה): למה אשכל גם שניכם יום אחד. הא דדאגה גם על עשו נראה, דהנה איתא ברש"י שני גויים בבטנך (כ"ה כ"ג) אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, עכ"ל. והיינו דמעשו גם יצאו טובים, אלא שלזה שיצא מעשו הוא רק אם יהיה יעקב, שע"י יעקב יכול להיות כן שיתגיירו, ולזה אם יהרג יעקב, לא יוכל לצאת מעשו כלום, וזה שאמרה ליעקב. הלא אם תיהרג אהיה שכולה משניכם, שלא יוכל לצאת דבר טוב מעשו ואהיה שכולה גם ממנו:

אשריך שהגעת עד לכאן, שה' יברך אותך בברכת אברהם!